

De memorie van Gerard Pallant als kenbron voor de bestuursgeschiedenis van het Spaanse Overkwartier van Gelre ten tijde van het Staats Interimbewind 1702 - 1715

door
A.M.J.A. Berkvens

INLEIDING

Alvorens het Gelders Overkwartier van Roermond krachtens de verdragen van Utrecht, Rastatt, Baden en Antwerpen in de jaren 1713-1715 wordt verdeeld in een Oostenrijks, Pruisisch en Staats gedeelte, werd het reeds gedurende de Spaanse Successieoorlog voorlopig in een Staatse en een Pruisische zone verdeeld. Beide zones werden afzonderlijk bestuurd, zij het met gezamenlijke gebruikmaking van de Soevereine Raad van Roermond als gerechtshof. In het hierna volgende zal alleen op enkele aspecten van het Staats bestuur in het bezette Spaanse Overkwartier worden ingegaan. Voor het Pruisisch bestuur zij verwezen naar de bestaande literatuur.¹

Na de capitulatie van Roermond op 7 oktober 1702² trokken de Staten-Generaal in het door haar troepen veroverde deel van het Overkwartier voorlopig het bestuur aan zich. Deze Staatse bezetting heeft voor het Overkwartier belangrijke gevolgen. Tot oktober 1702 was het Overkwartier een soeverein gewest binnen de Zuidelijke

¹ Holthausen, H., Verwaltung und Stände des Herzogtums Geldern preußischen Anteils im 18. Jahrhundert, Geldern 1916; Peters, L.A.H., Pruisisch Gelder in de achttiende eeuw, enige aspecten van bestuur en volkshuisvesting, in: PSHAL 106-107 (1969-1970) 125-204; Rensch, Th.J. van, Het Hof van Justitie van Pruisisch Gelre, enkele aspecten van zijn geschiedenis, competentie en de invloed van de achttiende-eeuwse rechtsontwikkeling in Pruisen, in: PSHAL 113 (1977) 193-268.

² Capitulatievoorwaarden in: Consolidated Treaty Series, XXIV, 261.

Nederlanden met eigen bestuur en een relatief grote mate van autonomie. Daarna wordt het staatsbezette gedeelte van het Overkwartier gedurende de Spaanse Successieoorlog als generaliteitsland bestuurd. Het lot van het Staatse Overkwartier dat, krachtens het Barrièretractaat van 1715, in februari 1716 in het leven wordt geroepen, werpt in dezen zijn schaduw vooruit.

Als generaliteitsland staat het bezette Overkwartier van deze interimperiode in een geheel andere verhouding tot het centrale bestuur van de Republiek, dan de verhouding staat/bovenstaat die kenmerkend was voor de relatie Roermond-Brussel in de voorafgaande periode. Ten gevolge van de capitulatie van Roermond wordt het contact van het gewestelijk bestuur in het Overkwartier met de bovenste bestuurslagen van de Zuidelijke Nederlanden verbroken. De Soevereine Raad van Roermond, het hoogste bestuurs- en rechtscollege van het Overkwartier, is niet langer in bestuurlijk opzicht ondergeschikt aan de Koninklijke Raad van Philips V, die eerst sinds kort voor de aloude Collaterale Raden in de plaats was getreden.³ Ook andere bovengewestelijke instellingen, zoals de 'Brabantse' Rekenkamer en de in 1683 opgerichte Hoge Kamer der Douane, oefenen in het Overkwartier niet langer hun bevoegdheden uit.⁴ In hun plaats treden uiteraard de overeenkomstige generaliteitsorganen: de functie van de Koninklijke Raad wordt er overgenomen door de Staten-Generaal, voor wat betreft 'politie en justitie' en door de Raad van State, voor wat betreft de financiën. De Generaliteitsrekenkamer treedt er in de plaats van de 'Brabantse' Rekenkamer. De taak van de Hoge Kamer der Douane valt toe aan het College ter Admiraliteit op de Maze, dat voortaan instaat voor het toezicht op de inning van in- en uitgaande rechten en de berechting van overtredingen terzake.

Op zich zouden al deze veranderingen, die immers de externe betrekkingen van het Overkwartier met het centrale bestuur betreffen, geen gevolgen hoeven te hebben voor het inwendige bestuur van het gewest. Zowel de Soevereine Raad als de Staten van het Overkwartier zouden ook in deze gewijzigde constellatie hebben kunnen functioneren, ware het niet dat het bezette Overkwartier als generaliteitsland zou worden bestuurd. In de generaliteitslanden fungeren de Staten-Generaal tegelijkertijd als soeverein en vertegenwoordiging. Zij vaardigen er wetten uit, leggen er belastingen op, hebben er het opperste rechtsgebied en reviseren er de vonnissen der justitieraden.⁵ Toepassing van deze beginselen op het bezette Overkwartier betekent ten aanzien van de bestuurlijke organisatie, dat de Soevereine Raad van zijn bestuurlijke autonomie wordt beroofd en dat de Staten van het Overkwartier buiten

³ Diploma van 2 juni 1702 in: ROPBa, 3e serie, I, 231-239.

⁴ Bij patent van 7 januari 1684 werd de Roermondse Rekenkamer, die eerder in 1681 reeds bij die van Vlaanderen was gevoegd, daar weer uit losgemaakt en bij die van Brabant gevoegd, die dientengevolge ophoudt een zuiver Brabantse instelling te zijn. (RAL, HvG, KDB 1, fol. 3-4); De Chambre Suprême des Douanes werd opgericht krachtens de admodiatievoorwaarden van tollén, licenten en convooien van 10 februari 1683 (PV IV, 846-862).

⁵ Fruin, R., *Geschiedenis der staatsinstellingen in Nederland tot den val der Republiek*, tweede bijgewerkte druk van 1922, uitgegeven door H.T. Colenbrander en ingeleid door I. Schöffer, 's-Gravenhage 1980, 194.

werking worden gesteld.⁶ Ten aanzien van de rechtspraak betekent de toepassing van deze beginselen, dat de Soevereine Raad niet langer kan vonnissen bij arrest. Met andere woorden: de bestuurlijke functie en rechterlijke op gewestelijk niveau worden in sterke mate uitgehold.

De feitelijke uitholling van de gewestelijke bestuursfunctie dwingt de Staten-Generaal tot een rechtstreekse en zeer intensieve bemoeienis met het interne bestuur van het bezette Overkwartier. Onder meer moeten allerlei verzoekschriften van subalterne besturen, ambtenaren en particuliere personen, die voorheen door de Soevereine Raad rechtstreeks werden afgedaan, voortaan ter kennis van Haar Hoog Mogenden worden gebracht. Speciaal met het oog op de afwikkeling van de bestuurlijke aangelegenheden van het Overkwartier roepen de Staten-Generaal uit haar midden een commissie van 'Gedeputeerden tot de Zaken van het Overkwartier' in het leven. Deze commissie, die in de gedrukte resoluties van de Staten-Generaal voor het eerst wordt genoemd in december 1702, maar waarschijnlijk reeds in oktober van dat jaar is ingesteld, fungeert als beleidsbepalend orgaan en als adviesinstantie voor alle bestuurlijke aangelegenheden betreffende het Overkwartier, die ter kennis komen van Haar Hoog Mogenden.⁷ In de vergaderingen van deze commissie worden resoluties voorbereid over zulke uiteenlopende onderwerpen als de verhouding tussen de Staatse en Pruisische troepen in het Overkwartier, de bescherming van de territoriale jurisdictie, het toezicht op de lokale besturen en derzelver financiën, de inning van in- en uitgaande rechten, alsook aangelegenheden van wetgevende, justitiële en militaire aard.

Het is kenmerkend voor het generaliteitsbewind in het Overkwartier, dat er op afstand wordt bestuurd. Slechts bij hoge uitzondering wordt er door de Staten-Generaal of door de Raad van State een commissie naar het Overkwartier afgevaardigd in verband met de bestuurlijke aangelegenheden van het gewest.⁸ De bestuurspraktijk in het staatsbezette Overkwartier wijkt in dezen af van hetgeen in het Pruisisch bezette Overkwartier usance was. Daar bestond immers een voorlopig bestuur, dat gevormd werd door de Kleefse vice-kanselier Von Diest, Geheimraad Von Hymmen en de generaal-majoor Von Horn. Van deze 'Kommission zur Respizierung der gelderschen Affaires' was vooral de laatstgenoemde graaf Von Horn veelal te Geldern

⁶ Venner, G.H.A., *Inventaris van het archief van de Staten van het Overkwartier van Gelder 1404-1794*, Maastricht 1980, 34.

⁷ RSG 1702.1077 (4 december); in deze resolutie wordt verwezen naar een commissoriale resolutie van 14 oktober 1702; Ten aanzien van de commissies van de Staten-Generaal, zie: Japikse, N.M., *De Staten-Generaal in de achttiende eeuw*, in: Fockema Andreae, S.J. en H. Hardenberg, *500 jaren Staten-Generaal in de Nederlanden*, Assen 1964, 100-102.

⁸ Voorbeelden van Haagse bezendingen naar het Staats-bezette Overkwartier zijn die van de commissarissen-deciseurs Van Bleiswijck en Becker in december 1702 (ARA, I, SG 8996); die van de heren Van Vrijbergen en Van Der Helst uit dezelfde periode (ARA, I, RvS 2178, I); die van de heren Van Welderen, De Lange, Van Welland en Du Tour van juli/augustus 1706 (ARA, I, SG 8998); en die van de heren Van Burum en Van Steenberg van augustus/december 1712 (ARA, I, SG, 9007).

aanwezig.⁹ Ten gevolge van het ontbreken van een eigen permanente bestuurlijke delegatie in het Overkwartier zijn de Staten-Generaal voor haar beslissingen in belangrijke mate afhankelijk van schriftelijke informatie uit allerlei bronnen.

Als een der belangrijkste informanten van de Staten-Generaal fungeert de Raad en Momboir van de Soevereine Raad van Roermond, Gerard Pallant.¹⁰ De functie van momber of procureur-generaal en advocaat-generaal van het hertogdom Gelre, zoals door Gerard Pallant sedert januari 1696 uitgeoefend, wordt reeds in de kanselarij-ordonnantie voor het Arnhemse hof van 1547 genoemd.¹¹ Zij blijft ook na de overbrenging van het koningsgetrouwe hof naar Roermond in 1580 gehandhaafd. Blijkens een decreet van de Geheime Raad van 23 augustus 1676¹² geldt voor de momber van de Soevereine Raad in de zeventiende eeuw nog altijd de instructie die in 1569 door de hertog van Alva werd gegeven aan diens Arnhemse ambtsvoorganger Mr. Johan Kurt.¹³ In deze instructie zijn voornamelijk de formele betrekkingen van de momber met hof en rekenkamer geregeld. Diens competentie 'ratione materiae' komt er slechts in algemene termen aan de orde. Hij dient 'alle saecken, Sijne Conincklijke Majesteyt als hertoge van Gelre ende grave van Sutphen aengaende ende concernerende (te) bewaeren ende verantwoorden (art. 1); ende voorts (te) doen alle 't ghene een goet ende getrouw momboir toebehoort ende soo hij bevinden zal tot conservatie van (Sijne) Conincklijck Majesteyt's (. . .) hoogheyt, gerechtigheyt ende domeinen te behoren' (art. 12). Slechts voor zo ver deze taak hem daarnaast nog tijd laat, mag hij tevens – mits hij ook is voorzien van een patent als raadsheer – deelnemen aan de rechterlijke activiteiten van de andere raden-ordinaris.

Wat men in concreto moet verstaan onder het 'conserveren' van Zijne Majesteits hoogheid, gerechtigheid en domeinen, kan men ten dele opmaken uit enkele artikelen van de instructie van de Rekenkamer van 1559 en van de Kanselarij-instructie van 1609.¹⁴ De momber treedt op als aanklager, verweerder of gevoegde partij in processen, waarmee de belangen van de hertog van Gelre zijn gemoeid, hetzij in op-

⁹ Holthausen, 6-18; Van Rensch, 216, 217.

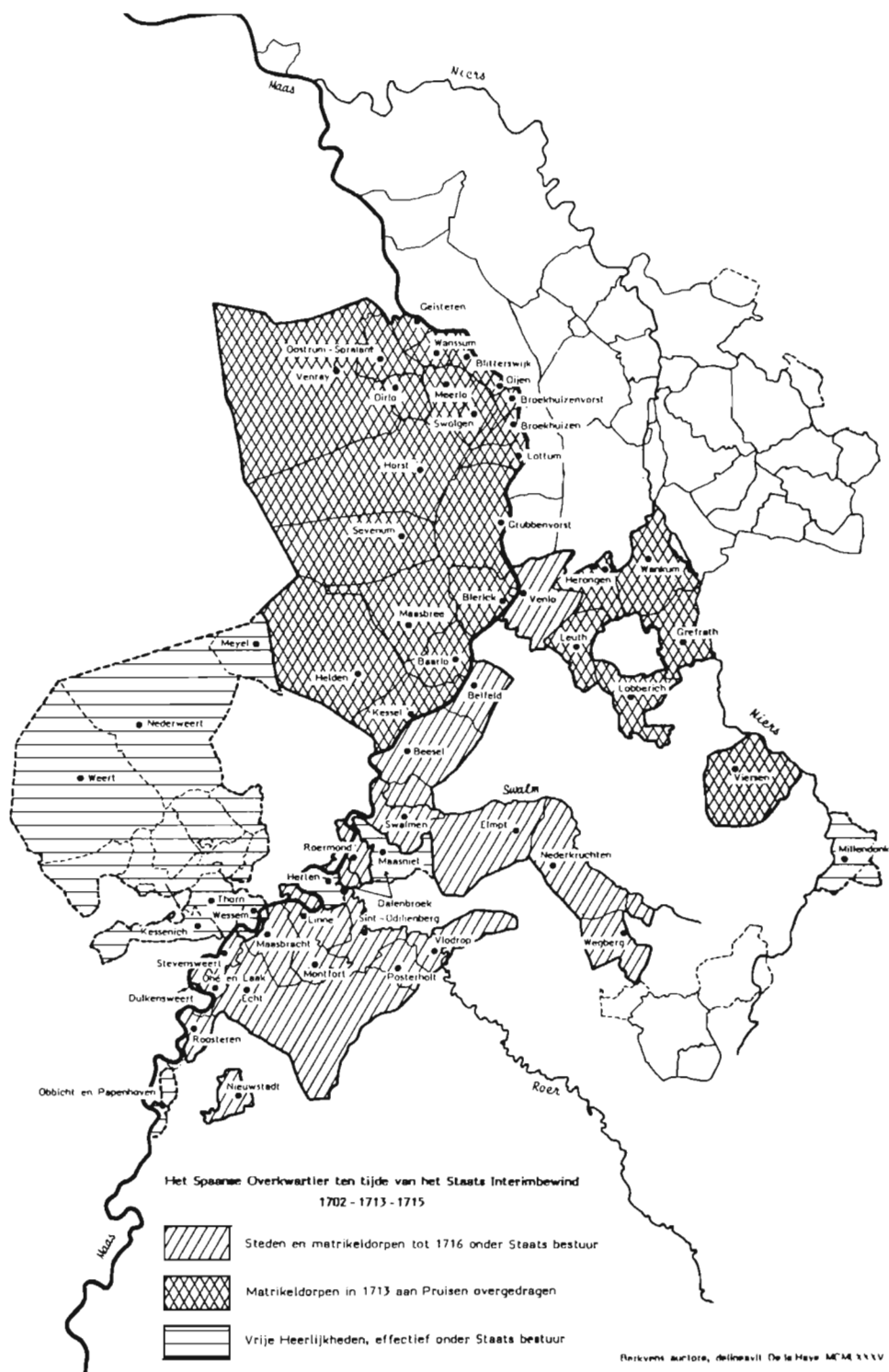
¹⁰ Gerard Pallant, zoon van de Roermondse advocaat Willem Pallant, wordt na een veeljarige praktijk als advocaat bij patent van 20 januari 1696 benoemd tot raad en momber van de Soevereine Raad. Hij overlijdt op 30 juni 1712 (Sivré, Leden van het Hof van Gelre, 1580-1794, ms. RAL).

¹¹ Gedrukt bij: Zijp A., De strijd tusschen de Staten van Gelderland en het Hof, 1543-1566, (Werken Gelre, no. 10), Arnhem 1913, 205-227, artt. 29, 30, 31.

¹² RAL, HvG, CB 2, fol. 156v; de instructie 'pour la meilleure direction et expedition des causes fiscales' van juni 1603, die krachtens decreet van 14 januari 1614 opnieuw in het Overkwartier zou zijn gepubliceerd, is rond 1676 kennelijk in onbruik geraakt. Cf. RAL, HvG, 308, f. 253v. en ROPBa&i, 2e serie, II, 217.

¹³ RAL, HvG, CB 2, fol. 152v-154v.

¹⁴ Instructie Rekenkamer, artt. 46, 47 (ROPBa, 2e serie, VII, 407-417; Kanselarij-instructie, artt. 36, 37, 39, 40, 41 (gedrukt bij: Janssen de Limpens, K.J.Th., Rechtsbronnen van het Gelders Overkwartier van Roermond, (Werken van de Vereniging tot uitgaaf van de Bronnen van het Oude Vaderlandse Recht, 3e reeks, no. 20), Utrecht 1965, 458-469.

dracht van de Rekenkamer, hetzij in opdracht van kanselier en raden. Hij fungeert als vervolgende autoriteit bij criminele processen, wanneer het hof de bevoegde rechter in eerste aanleg is. Daarnaast treedt hij als zodanig op wanneer een locale officier of onderheer nalatig is bij het vervullen van zijn rechterlijke plichten. In het verlengde hiervan, oefent de momber tevens een meer algemeen toezicht uit op de ambtsvervulling van de locale officieren, dat onder meer tot uiting komt in het toezicht op publicatie en naleving van plakaten, de ten uitvoerlegging van vonnissen en wat dies meer zij. Bij de vervulling van deze taken handelt de momber steeds in rechtstreeks overleg met hof en rekenkamer.¹⁵

Echter ook buiten hof en rekenkamer om heeft de momber ten dienste van het centrale bestuur in Brussel een zeer belangrijke taak te vervullen: hij oefent als agent van de centrale regering rechtstreeks toezicht uit op het functioneren van het gehele gewestelijke bestuur van het Overkwartier. Hij onderzoekt of alle ambtenaren van hoog tot laag voor hun taak berekend zijn, of zij op een rechtvaardige, onbaatzuchtige, nauwkeurige en stipte wijze rechtspreken en besturen en daarbij de instructies, reglementen en plakaten die daartoe zijn uitgevaardigd strikt naleven.¹⁶ Ook de stadhouder en kanselier en raden zijn niet boven zijn kritiek verheven.¹⁷ Hij brengt regelmatig over het functioneren van het gewestelijke bestuur rechtstreeks rapport uit aan de Raad-Fiscaal van de Geheime Raad en de Raad van Financiën, of sinds juni 1702 aan de Procureur-Generaal des konings bij de Koninklijke Raad. Van de wijze waarop de Raad en Momber Gerard Pallant zijn taak van informant van de centrale regering ten tijde van de Staatse bezetting van het Overkwartier ten opzichte van Haar Hoog Mogenden vervult geeft de *Memorie rakende den voeth der regerînge gehouden in 't Overkwartier des vorstendoms Gelre voor en naer date van de reductie deser stadt Ruremonde van den 7. october 1702*, waarvan de tekst hierna wordt uitgegeven, een duidelijk beeld.

Over de specifieke achtergrond van deze memorie moet eerst echter nog het volgende worden opgemerkt: in de maanden juli en augustus 1706 maakten de heren Van Welderen, De Lange, Van Wellandt en Du Tour in hun hoedanigheid van 'Haar Hoog Mogenden Gedeputeerden naar het Overkwartier' een inspectiereis naar het staatsbezette gedeelte van dit gewest.¹⁸ Aan deze commissie was krachtens speciale autorisatie van de Staten-Generaal bevoegdheid verleend om een aantal belangrijke geschillen van juridische en bestuurlijke aard naar bevind van zaken af te handelen. Op grond van deze bevoegdheid traden de gedeputeerden onder meer op als een

¹⁵ Van Rensch, 204.

¹⁶ Cf. RAL, HvG, P3, fol. 357 e.v.

¹⁷ Tierenteyn, L., *Histoire des origines, des développements et du rôle des officiers fiscaux près les Conseils de Justice dans les anciens Pays-Bas depuis le XVe siècle jusqu'à la fin du XVIIIe siècle* (Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-arts de Belgique, Collection in 8°, tome XLV, Bruxelles 1891, 72.

¹⁸ ARA, I, SG 8998, Verbaal van de Gedeputeerden Van Welderen, De Lange, Van Wellant en Du Tour (verder te citeren als: Verbaal).

soort van Commissarissen-Deciseurs in een geschil tussen de Soevereine Raad enerzijds en de geërfden van Maasniel anderzijds, over een beslag dat door de momber was gelegd op de gemeenterekeningen van het dorp.¹⁹ Ook probeerden zij door middel van arbitrage de baronnen van Eynatten en van Röllingen tot een vergelijk te brengen terzake van hun geschil over het eigendom van de heerlijkheid Dalenbroek, alvorens de Soevereine Raad te gelasten een vonnis in dezen door de Grote Raad van Mechelen ten faveure van Van Eynatten gewezen ten uitvoer te leggen.²⁰ Ook hebben de gedeputeerden op omzichtige wijze gebruik gemaakt van hun bevoegdheden in zake de geschillen die waren gerezen over de territoriale jurisdictie van Dulkensweert en Thorn.²¹ Naast deze executieve taken, had de commissie vooral ook de meer algemene opdracht gekregen om uitgebreide informatie in te winnen over aangelegenheden van 'politie en justitie' en op grond van de ingewonnen inlichtingen aanbevelingen te doen ter verbetering van het bestuur.

Op woensdag 14 juli 1706, de dag dat de commissie haar werkzaamheden te Roermond had aangevangen, verzocht zij aan de Raad en Momber Gerard Pallant, 'om bij geschrifte ende (bij) een kleyne deductie te vervatten, hoedanigh de regeringe onder coninck Carel de tweede geconstitueert is geweest, ende in hoeverre daarvan tegenwoordig is affgedaen'.²² Aan dit verzoek is door de momber met grote voortvarendheid voldaan: De daaruit resulterende *Memorie rakende den voeth der regeringe gehouden in 't Overquartier des Vorstendoms Gelre vóór ende naer date van de reductie deser stadt Ruremonde van den 7. october 1702*, dagtekent van de 27e juli 1706 en werd op maandag 2 augustus 1706 aan de opdrachtgevers ter hand gesteld.²³ Ondanks deze korte voorbereidingstijd is het een zeer doorwrocht en methodisch werkstuk geworden, dat getuigt van de brede kennis van momber Pallant op het gebied van de constitutionele geschiedenis van zijn gewest²⁴ en tevens zeer interessante informatie bevat over het functioneren van de bestuursinrichting van het Overkwartier op het einde van de zeventiende eeuw en ten tijde van de Staatse bezetting.

De memorie berust thans op het Algemeen Rijksarchief in het fonds van de Staten-Generaal (inv. nr. 9000). Ze bestaat – afgezien van een korte inleiding, waaruit blijkt dat het pad eens mombers niet over rozen gaat – uit twee delen, die elk drie hoofdstukken tellen. In het eerste deel behandelt Van Pallant 'de jurisdictionele en economique regeringe vande landtschappe in't generael'. Het tweede deel is gewijd aan 'de jurisdictionele en economique regeringe van de steden ende dorpen van 't Overquartier'. Per deel wordt eerst de 'jurisdictionele regering' beschreven,

¹⁹ Verbaal, fol. 16r.

²⁰ Verbaal, fol. 15v.; zie ook: Gaillard, A., *Inventaire des mémoriaux du Grand Conseil de Malines*, Bruxelles 1900, 1903, II, 231.

²¹ Verbaal, fol. 15r.

²² Verbaal, fol. 2r.

²³ Verbaal, fol. 16v.

²⁴ Pallant wordt door W. Knippenberg in zijn *Historia Ecclesiastica Ducatus Geldriae* 'in patriis rebus, tam historiis aprime excultus' genoemd (Praef. par. 3).

vervolgens de 'huiselijke regering', en tenslotte worden er enige opmerkingen gemaakt over de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan sedert de inname van Roermond in oktober 1702.²⁵

In het eerste deel van de memorie, waarin de bestuursinrichting en de rechterlijke organisatie op gewestelijk niveau worden behandeld, heeft de momber nog een nadere onderverdeling in zijn stof aangebracht. Zowel in het hoofdstuk over de '*jurisdictionele regering*', als in het hoofdstuk over de '*huyselicke regering*' bespreekt hij eerst enkele elementen uit de bestuurlijke en rechterlijke ontwikkeling van het hertogdom Gelre van vóór 1580 en tendele zelfs nog van vóór 1543, als uitgangspunt voor de zelfstandige ontwikkeling die het Overkwartier na 1580 als onderdeel van de Zuidelijke Nederlanden heeft doorgemaakt. Eerst daarna stelt hij de bestuursinrichting en de rechterlijke organisatie van het Overkwartier in de zeventiende eeuw aan de orde. Deze vernuftige opbouw van zijn betoog stelt Gerard Pallant in de gelegenheid een grote mate van materiële continuïteit te suggereren tussen het soevereine bestuur van vóór 1543, via dat van de jaren 1543-1580, met het bestuur van het Overkwartier in de zeventiende eeuw. Hierdoor slaagt hij erin de bestuurlijke ondergeschikking aan Brussel goeddeels te verdoezelen en de autonomie van het Overkwartier te benadrukken. In dit gedeelte van z'n betoog laat van Pallant vooral zien, wat een goed functionerend intern bestuur voor Haar Hoog Mogenden zou kunnen betekenen.

Vervolgens oefent hij forse kritiek op de onduidelijke houding van Haar Hoog Mogenden ten aanzien van de Soevereine Raad. Deze is na de verovering van Roermond in oktober 1702 weliswaar in z'n rechterlijke bevoegdheden hersteld, maar de Staten-Generaal hebben in het midden gelaten of het hof nog wel bestuurlijke bevoegdheden heeft, dan wel louter consultatief is geworden. Consequentie van het in dezen gevoerde onduidelijke beleid is, dat de steden en dorpen van het Overkwartier in bestuurlijke aangelegenheden niet langer aan het gezag van het hof willen 'obtempereren'. Hierdoor worden de werkzaamheden van het hof en van het officie-fiscaal ernstig bemoeilijkt.

Bovendien uit de momber zijn bezorgdheid over de wijze waarop de Staten-Generaal via de Raad van State toezicht uitoefenen op de overheidsfinanciën van het Overkwartier en via het College ter Admiraliteit op de Maze op de inning van in- en uitgaande rechten. Hij doet in dit verband onder meer de aanbeveling om in het Overkwartier een speciale commissie in te stellen voor het beheer van de over-

²⁵ Schematische indeling van de memorie:

Inleiding	Landsregering		Locale regering	
	politie en justitie	huishoudelijk bestuur	politie en justitie	huishoudelijk bestuur
vóór 1580	I 1-29	I 76-89		
1580-1702	I 30-75	I 90-99	II 1-49	II 50-65
na 1702	I 100-128		II 66-98	

heidsfinanciën, om de gevolgen van het schorsen van de Staten van het Overkwartier, die normaal voor een belangrijk deel instaan voor de inning en afdracht van de publieke middelen, enigszins op te vangen. Deze commissie zou naar analogie van de 'Kommission zur Respizierung der geldrischen Affaires' die in het Pruisisch-bezette Overkwartier werkzaam is, tevens met de bestuursrechtspraak moeten worden belast.

In het tweede deel van zijn memorie wijdt de momber meer inhoudelijk uit over de gevolgen van het gebrekkig functioneren van het gewestelijk bestuur. Hierdoor is een soort van machtsvacuüm ontstaan en krijgen de lagere overheden de gelegenheid op allerlei manieren hun bevoegdheden te overschrijden ten koste van de hoge overheid. In dit verband wijst Van Pallant onder meer op de gevaren die verbonden zijn aan de venaliteit van ambten, de perpetuïteit van de schepenen van Venlo en Roermond, het systeem van schepencoöptatie te Erkelenz en het verpanden van de scholtisambten van Roermond en Venlo, die in combinatie met de grote achterstand in het afhoren van de gemeenterekeningen, het insluipen van allerlei misstanden mogelijk maken. Ook dit gedeelte van de memorie resulteert in een aantal concrete aanbevelingen, die erop gericht zijn vooral de magistraten der grote steden weer in het gareel te brengen.

Memorie rakende den voeth der regeringe gehouden in't Overquartier des vorstendombs Gelre voor ende naer date van de reductie deser stadt Ruremonde van den 7. october 1702

1. Den onders. raedt ende momboir van't Overquartier des vorstendombs Gelre sigh gelast vindende den 14. julii 1706 door ordre der Hoogh Edele ende Welgeboren Heeren Gedeputeerdens herwaerts gesonden vuyt het midden van Haere Hoog Mogendheeden de Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden om te maecken eene schriftelicke memorie der gelegenheit ofte voet van regeringe die alhier is gehouden voor dato der capitulatie van den 7. octobris 1702, als wanneer dese stadt is gecommen onder het gebiedt der Hooghgemelte Heeren Staaten Generael, vint nodich mit alle respect te promitteren:
2. Vuyt het verhael ende exempelen wijtloopigh bijgebracht door den geleerden Larrea, *Alleg. fiscalium parte 2. alleg. 101 et 102 per totum*, resoluyt te sijn datter niemant meer en is onderworpen aen heymelicke bedraeginge ende calumniën als de rechtsinnige officieren.²⁶
3. Want mits deselve in hunne bedieningen ingaen den grooten wegh ende moeten hebben opsicht op de buytensporigheden van andere, soo veroorsaect sulcx tegens hem eene affkericheit van de quaede, welcke daeromme sulcke officieren onder de handt op alle maniere soecken te vervolgen.
4. Waervuyt den voors. Larrea besluyt datten dienst van de souverainen vereyscht niet lichtelick geloove te draegen aen soodanige sinistre bedraegingen ende integendeel die ter herten te trecken ende die scherpelick te bestraffen.
5. Ende mits de onders. heeft gehadt eene seer verdrietige ondervindinge van gelijcke bedragingen ende vervolgingen, omdat hij t' andere tijden door de hooge overicheit gelast sijnde *ex officii necessitate* heeft moeten geven gelijcke berigten, waerinne hij, sonder vermeth, heeft voortgevaeren mit alle candeur.
6. Soo vertrouwt hij van de hooghberoemde justitie van Haere Hoog Mogenden dat deselve gedient sullen wesen hem tegen sulcke bedraegingen ende insulden te verleenen hunne crachtige protectie.

²⁶ Pallant citeert hier de *Allegationes fiscales* van Joannes Baptista de Larrea uit 1651-1652. De Larrea was een Catalaans jurist, practizijn aan het hof van Granada (Antonius, *Bibliotheca Hispana nova*). Vriendelijke mededeling van Prof. Mr. P.L. Nève te Nijmegen.

7. Ende om vervolgens onder soodanigh vertrouwen te commen ter materie ende soo veele sijne tegenwoordige indispositie toelaet te voldoen mit het voorgeroert respect ende onder verbeteringe aen de voors. beveelen, dient:
8. Dat alle regeringen sijn tweeledig, te weeten: ofte jurisdictioneel, wesende versien mit publycke macht, gesagh ende coercitie, ofte economique, wesende onversien van soodanige publycke macht ende bestaende alleen in eene huyselicke bestieringe.
9. Ende mits dese twee in alle rijcken, provinciën, steeden, heerlickheden, dorpen ende gemeentens worden bevonden te concurreren,
10. Soo acht hij onders. dat niet ondienelick sal wesen dese memorie te verdeelen in twee deelen ende daerinne voor te draegen de jurisdictioneele ende economique regeringe,
11. Ten eersten van de landtschap in't generael;
12. Ende ten tweeden van de steden, dorpen ende gemeentens deses Overquartiers in't particulier.
13. Om allentselve gesien wesende daervuyt mit meerdere faciliteit te connen oordeelen ende besluyten, waerinne bestaen ende waerop gevest sijn, de grondtregels, costumen, placcaerten ende reglementen die in't voors. Overquartier sijn geweest in train ofte observantie.

EERSTE DEEL RAKENDE DE JURISDICTIONELE EN ECONOMIQUE REGERINGE VAN DE LANDTSCHAPPE INT GENERAEL

1. Het is bekend aen een ieder die in de oude Geldersche geschiedenis is ervaeren, dat dese provincie van oudts erffelick is vuytgegeven aen besondere princen, die deselve hebben ontfangen te leen van 't Roomsche Rijk ende als vasallen desselve die geregeert bij publycke maght, gesagh, coercitie, op den titul eerst van vooghden, daernaer van graeven ende eyntelick van hertogen van Gelre.
2. Oock is bekend dat in deselve van oudts geweest sijn sommige personen waeraen de samptelicke onderdaenen hebben toebetrouwt de huyselicke bestieringe van de landtsaffairen, genoempt banderheeren, ridderschappe en steden.
3. Dese hebben gecomponeert het corpus van den staet van den lande, denwelcken door de voors. princen wierden beroepen om oorsake van hunnen dienst ende van't gemeene beste, waerover sij mit raedt ende daedt moesten assisteeren.
4. Dese natie is in oude tijden geweest seer belliceus ende plachte sijne princen te volgen in de oorlogen op eygene costen, waardoor deselve heeft gemeriteert ende bekommen veele privilegiën soo door de Roomsche Koningen ofte keyzers, als van particuliere princen der provincie ende merckelick annis 1310, 1328, 1364, 1380, 1404, 1419, 1423, 1493 etc.²⁷
5. Het eerste van de voors. privilegiën heeft geraeckt de administratie van justitie

²⁷ Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland, I, 119, 223; II, 201; III, 82, 83, 265, 368; IV, 1, 7, 16; VI, 1, 46.

ende is verleent aen deselve onderdaenen door den keyser Henricus anno 1310 op aenhouden van Reynold, grave van Gelder, waerbij alle inwoonderen sijn ontlast van alle vuytheimse ladingen ende aen hun vergunt, dat sij niet en moegen worden beroepen naer de keiserlicke Camere van Spier, maer enckelick gehouden sijn ten rechten te staen binnenslands, ter reserve van den cas, dat de princen aen hun de justitie aldaer mochten commen te weygeren.²⁸

6. De voors. provincie is oock t'zedert eenige eeuwen verdeelt geweest in vier quartieren hebbende in effect gecomponeert gelijcke getall van besondere corpora, waervan den eersten rangh heeft gehadt het quartier van Nimwegen, den tweeden dat van Ruremonde, den derden dat van Zutphen – wesende een particulier graefschap – ende den vierden ende lesten het quartier van Arnhem.

7. In elck van dese vier quartieren wierden daerenboven gehouden besondere vergaederinge die men noembde quartiersdaeghen, in dewelcke wierden genoemen huy-selicke resolutiën, raeckende het welvaeren van ieder quartier.

8. Dese resolutiën wierden genoemd recessen, welcke moesten hebben de approbatie van de princen, waarvan die tot op den dagh van heden behouden hebben den naeme van geaprobeerde recessen.

9. Ieder van de voors. quartieren was daerenboven noch versien van besondere privilegiën, grondelicke wetten ende costumen, dewelcke de voors. voogden, graeven ende hertogen alle mit solemneele eede belooft hebben aen de onderdaenen te onderhouden, voorbehouden hunne princelicke maght ende gesagh.

10. Vuyt cracht van't voors. privilegie van den jaere 1310 hebben de voors. graeven Reynold ende sijnen soone, eersten hertogh van Gelre, sampt hunne succeuseuren de justitie binnen de voors. provincie geadministreert in persoone bij advis van eenen raedt, denwelcken was ambulatorio ende de princen van den lande moeste volgen op alle plaatsen in de welcke sij hun vonden.

11. Sijne Keiserlicke Majesteit Carel den Vijfde, glorieuser memorie heeft mitte voors. bannerheeren, ridderschappe ende steden in't leger voor Venlo opgericht het beroempt tracaet van den 5. septembris 1543 – den 12. dito gepasseert in behoorlicke forme, ofte acte – ende daer de landtschappe geconfirmeert alle haere privilegiën.²⁹

12. Maer mits desen keyser was besittende veele rijcken ende provinciën ende daeromme niet en conde blijven resideeren binnen het voors. vorstendomb om de justitie aldaer te administreren op den ouden voet, te weeten in persoone gelijk de vorige landtsvorsten hadden gedaen, heeft Sijne Majesteit belooft aldaer te stellen eenen stadhouder ende op te richten eene cancellerij dewelcke hij soude versien met eenen cancellier ende eenige raeden, alle in de taele ende in de costumen van den lande ervaeren.

13. Aen dese is gegeven de maght in materie soo van administratie der justitie, als (van) gratie die bij den landtsvorst plachte te resideeren, om eene ende ander vuyt

²⁸ Nijhoff, Gedenkwaardigheden, I, 119; PB, I, 610.

²⁹ PB, I, 532.

te reycken in desselve naeme, waerbij de onderdaenen oversulcx alle gewoonelicke bescheyt souden connen bekommen.

14. Anno 1544 den 2. jan. sijn opgericht de solemnele tractaeten ende concordaten tusschen den voors. keiser ende den hertogh van Gulick, waerbij sijn gereguleert de differenten die souden connen ontstaen, soo tusschen de voors. twee hertoghdommen, als derselve onderdaenen, mitsgaeders de forme op dewelcke die souden worden beslicht ende meer andere materiën.³⁰

15. Voorders is anno 1547 de voors. cancellerije opgericht binnen Arnhem, bestaen hebbende in stadhouder, cancellier, 12 ordinaire raeden – onder dewelcke mede was den momboir van den landtschap – ende vier extra-ordinaire van de ridder-schap, genoempt costumiers, ende eenen greffier.

16. Den voors. stadhouder heeft gehadt recht om sig te laeten vinden ter vergaederinge van den raede, soo dickmaels als 't hem soude believen, ende aldaer mede te staen ende te voteeren over alle materiën, soo van gratiën, als van justitie ende de andere leeden te semonceeren om te geven hunne stemmen, maer de voordere directie van den raedt heeft gestaen bij den heere cancellier ofte in sijne absentie bij den oudsten aenwesenden van den raedt.

17. De voors. raeden costumiers – waervan vuyt elck quartier eenen wierde genomen – waeren verplicht achtinge te neemen, dat hunne besondere costumen ende privilegiën onverbreeckelick mochten worden onderhouden ende enckel te geven hunne stemme deliberative, sonder plicht van preciselick te compareeren, ten waere sij specialick wierden beroepen.

18. Maer de andere leeden van den raede bestaende in voornaeme rechtsgeleerde, waeren verplicht, gelijk sij alnoch sijn, alle daegen hun te laeten vinden ter vergaederinge, te geven hunne stemmen deliberative ende aen te nemen den last van het rapporteeren der processen, die door den heere cancellaer aen hun wordt gegeven.

19. Soodanigen rapporteur was oock verplicht, gelijk alnoch, buyten den vergaederinge van den raede te doen verscheidene devoiren, als merckelick, ten sijnen huysse de processtukken in't particulier te visiteeren ende daervan te maecken een recueil.

20. Tot dijen is denselven gehouden te doen veele andere devoiren buyten den raedt, als van hooren van getuygen, staen over reeckeningen, te nemen oculaire inspectiën, partijen daer het doenelick is te accommodereen, voor sigh te laeten houden alle verbaelen, costen ende salarissen te taxeeren ende generalick te doen alle voordere devoiren die in volle raedt niet gevoegelijk en connen worden gedaen.

21. Den voors. keyser ende sijne naersaeten hebben aen sigh alleen behouden de collatie der officiën van den stadhouder ende van den cancellier, wye oock van den bisschop ende de voordere gelaeten aen de dispositie van den gouverneur generaal van Nederlandt.

22. Voorders heeft den voors. keyser aen't corpus van sijnen raede gegeven eene or-

³⁰ GGP 1 D 6-12 Concordaat Gelre-Gulik, 2 januari 1543 'secundum stilum Cameracensis diocesi' (= 1544).

donnantie ofte instructie, naer dewelcke sij hun in't exercitie hunner functiën sou-den moeten reguleeren, gedateert den 10. october 1547.³¹

23. De voors. ordonnantie ofte cancellerye-instructie behelst voor eerst hoe ende op wat manier cancellier ende raeden moeten vergaederen, deliberereen ende opineeren, soo in materie van justitie, als van gratie, als namentick van remissiën van doodtslaegen, abolitiën ende dergelijcken.

24. Alnoch behelst deselve ordonnantie ofte cancellerye-instructie de cassen ende materiën gereserveert aen de kennisse van den stadthouder, cancellaer ende raeden, als van domaniale ende hoffhorige goederen, possessoire clachten raeckende geestelike beneficiën, disputen aengaende onderheeren, steden ende dorpen ende generael alle materiën, waerinne de schepenen ende regeerders van de steden ende dorpen geene richters en connen wesen. Item aengaende hunne paelsteden, etc., mitsgaeders de andere die genoemd worden geprivilegieert, hetzije civile ofte criminele.

25. Tot dyen is om gewichtige consideratiën, soo van den landtsdienst als van particuliere daerbij specialick geordonneert, datten momboir van den lande mede soude wesen raedt-ordinair ende hebben stemme deliberative, gelijk de andere, in alle saecken waerinne hij in dese voors. qualiteit niet en was cleger ofte verweerder.

26. Staende alhier in passant te noteeren, dat den voors. raedt ende momboir doet twee functiën, te weeten: soo die van procureur-generael, waarvan *in publicis* incumbeert te ondersoecken hetghene is *facti* ende te vervolgen alle domaniale ende criminele actiën, als van advocaat-fiscaal, waaraan toestaet te deduceren hetghene de rechten medebrengen in de voors. domaniale ende criminele saecken, sonder dat den selven participeert in eenige criminele ofte civile amenden, treckende enckelick sijn salaris.

27. Ten effecte van't welcke voor't selve officie anno 1569 is gemaect eene besondere ordonnantie, ofte instructie, waernaer den voors. momboir sijn in de conduite van sijn officie moet reguleeren, in dewelcke wederomme vuytdruckelick is herhaelt het voors. punct, dat den momboir gelijk andere moet wesen raed-ordinair mit stemme deliberative in alle particuliere saecke, die niet raken sijn officie.³²

28. Het voors. hertogdomme van Gelre, hetwelcke in voege voors. van oudts is geweest een litmaet ende leen van't Roomsche Rijk onder den Circul van Westphaelen, is op den Rijcxdag anno 1548, den 26. junii gehouden binnen Ausborg, bij solemneel tractaet van denselven daege gedemembreert ende gestelt onder dyen van Bourgondiën, onder de conditiën ende reserven, daerinne breeder vuytgestreken.³³

29. Desen tractaet is te vinden in '*Additionibus ad pandectas iuris publici Imperii Romano Germanici*', fol. mihi 124, wye oock in andere termijnen, edoch in deselve substantie, onder de *Placcaerten van Brabant*, medebrengeende, dat de voors. afscheydinge van de Circul van Westphaelen geschiet is '*cum omnibus mediate vel immediate eodem pertinentibus annexis, insertis, vel incorporatis, tam ecclesiasticis,*

³¹ Zie hiervoor, noot 11.

³² Zie hiervoor, noot 13.

³³ PB, 1, 472.

quam saecularibus praelaturis, dignitatibus, comitatibus, liberis dominiis atque eisdem subjectis vasallis, subditis obligatisque'.³⁴

30. Anno 1580 is het voors. Overquartier gedemembreert van de drij andere ende heeft den coninck Philippus den tweeden doens daeraen gecontinueert sijne voors. oude privilegiën; oock deselve mit eede bevestigt, gelyck sijnen vaeder den voors. keyser Carel den vijffden hadde gedaen, ende merckelijck dat van den voors. jaere 1310.

31. Onder het voors. Overquartier sijn gebleven, dry besloten steden, te weeten Ruremonde, Venlo ende Gelder, beneffens noch vijff andere cleyne;

32. Item sijn in't voors. Overquartier vier ampten, dewelcke van oudts hebben gestaen onder drossaerden in criminele ende onder landtscholtissen in civile saecken, te weeten:

1. Kessel 2. Montfort 3. Gelder 4. Crieckenbeeck

33. Het eerste ofte grootste is het ampt van Kessel, bestaende in 20 dorpen, te weeten:

1. Venray 2. Sevenum 3. Helden 4. Kessel 5. Bree 6. Blerick
7. Swolgen 8. Broekhuysenvorst 9. Baarlo 10. Wanssum
11. Horst 12. Gribbenvorst 13. Lottum 14. Broeckhuysen
15. Blitterswijck 16. Merlo 17. Thinray 18. Oerlo
19. Geisteren 20. Oeyen.

34. Het tweede is het ampt van Montfort, hebbende onder sich, boven twee cleyne ofte landstededekens, alnoch 13 dorpen, te weeten:

1. het stedeken Echt mit sijn 5 gehuchten
2. de dorpen Ohe ende Laeck 3. Roosteren 4. Bracht
5. het stede(ke)n Niestadt 6. Besel 7. Belfelt 8. Swalmen 9. Elmpt
10. Vlodrop 11. Postaert 12. Bergh ende 13. Linne.

35. Het derde is het ampt Gelder, bestaende in 12 dorpen, te weeten:

1. Niekerck 2. Vernem 3. Sevelen 4. Roert 5. Schaephuysen
6. Stenden 7. Aldekerck 8. Wetten 9. Pont 10. Veert
11. Capellen ende 12. Kvelaer.

36. Ende het vierde ende leste het ampt Crieckenbeck, waeronder alleen worden gerekent 7 dorpen, te weeten:

³⁴ '... met al hun middellijke en onmiddellijke toehorige en ingelijfde geestelijke en wereldlijke vorstendommen, prelaturen, waardigheden, graafschappen, vrijheerlijkheden en de daaraan toebehorende vasallen, onderdanen en verwanten'.

1. Vierssen 2. Greeffraedt 3. Lobberigh 4. Hinsbeck 5. Leuth
6. Wanckum 7. Heringen.

37. Hyerbeneffens sijn noch in't voors. Overquartier 15 andere heerlickheden ende dorpen, onder dewelcke oock noch worden gerekent dry steden, te weeten:

1. het ampt Straelen 2. de stadt Straelen, 3. Cruchten mit
sijne gehuchten 4. Weghberck ende Brempt 5. Walbeeck
6. Well 7. Aerssen mit sijne gehuchten 8. Afferden
9. ampt Wachtendonck 10. stadt Wachtendonck 11. Middelaer
12. Stevenswerdt 13. de stadt Ercquemens mit sijne gehuchten
14. het Raeyen ofte Klein-Kevelaer 15. de vleck Montfort.

38. Voorders gehooren onder het voors. Overquartier de leenen ende vrijheerlickheden in't voors. tractaet van Ausborgh begrepen onder de clausule boven geroert, te weeten:

1. voogdye van Thorn 2. Weerdt 3. Neerweert 4. Wessem
5. Meyel 6. Wickraedt 7. Milendonck mit sijne gehuchten
8. Fronenbroeck ende Horstjen 9. Ham 10. Maesniel
11. Leuwen 12. Asenraey 13. Herten 14. Merum 15. Ooll.

39. Ter occasie van de voors. separatie van't gemelte Overquartier van de dry andere is opgericht eene nieuwe cancellerye binnen de voors. capitale van Ruremonde, alwaer vervolgens opnieuws sijn gestabilieert eenen stadthouder, een cancellier ende ses ordinaire raeden, vorsien mit het voors. oppergesagh, hetwelck den raedt van Arnhem tot daertoe gehadt hadde over de voors. steden, dorpen (en) heerlickheden van dit Overquartier.

40. Den 16. martii van't voors. jaer 1580 heeft den hertogh van Parma, doens gouverneur generael der Spaensche Nederlanden sulcx bekend gemaectt bij speciaele brieven, geschreven aen burgemeester, schepenen ende raedt der voors. stadt.³⁵

41. Oock heeft hij hun geordonneert de leeden van den raedt van Arnhem die de partye van de voors. coninck hadden gevolght, te ontfangen, daeraen als litmaten van den hertogh van Gelre te draegen alle eere ende reverentie ende hun te laeten genieten hunne gewoonelicke exemptie van militaire ende andere vrijheden ende preëminentien, gehoorigh aen hunnen staet, gelijk sij die tot Arnhem hadden gehadt ende andere dergelijcke raeden waeren gewoon te genieten.

42. Ende mits de voors. veranderinge van plaetse ende andere circumstantien oock was vereyschende eenige veranderinge in de voors. ordonnantie ofte cancellerije instructie van Arnhem van 1547, soo is daerover eenige jaeren gearbeit ende die eynte-

³⁵ Gedrukt bij: A.J. Maris, Inleiding op het Archief van het Hof van Gelre en Zutphen (1543-1795), etc., Arnhem 1978, 44.

lick is geabsolveert door de aertshertogen Albert ende Isabella, doens hereditaire princen der Spaensche Nederlanden.

43. Dese nieuwe ordonnantie ofte cancellerije instructie is vuytgegeven den 20. junii 1609 ende bevindt sikh daerinne voor de derde reyse herhaelt mit deselve termeynen ofte woorden, gelijk inde twee voorgaende van den jaere 1547 ende 1569, dat den momboir gelijk andere raeden ordinaris soude hebben stemme deliberative in alle andere niet-fiscae le saecken.³⁶

44. Maer is naederhandt goetgevonden dat men elcke reise naert affsterven van den voors. raedt ende momboir ende het vergeven van deselve plaetse, soude wederhouden voor eenigen tijt desselve stemme deliberative ende hem niet eerder admitteeren tot deselve ofte tot het exercitie van raedt-ordinair als naer den dienst van 2, 3 min ofte meer jaeren.

45. Waernaer is gemaect eene andere ordonnantie van den 11. july 1611 genoemd Eeuwigh Edict van de voors. Aertshertogen Albert & Isabella tot betere directie van de saken van justitie in deselve landen, welcke is geillustreert mit schoone commentariën door Antonius Anselmo, voornaemen rechtsgeleerden van Antwerpen, behel-sende mede veele declaratiën ende interpretatiën van den secreeten Raede van Brussel, door den druck gemeen gemaect binnen de voors. stadt.³⁷

46. Ende mits tot daertoe in alle gerichtē, soo van steden, als ten plattenlande, wierde gevonnist bij wege van arrest, sonder dat van derselve sententiën konde worden geappelleert ofte gerevideert, ende dat in de ondergerichten sich somtyts openbaerden cassen die hun te voorens niet en waeren voorgekommen, in dewelcke sij hun niet ervaeren genoeg en kenden om die te wijsen, soo wierden alsdan sulcke saecken versonden op beleeringe aen hunne overgerichten ofte aen't hooftgericht van Ruremonde, welcker sententiën sij voor recht aennaemen ende in hunne archyven bewaerden om in toecommende voorvallen op gelijcken voet recht te doen.

47. Maer mits dese costume begonste te worden getrocken in abuys ende datter in de ondergerichten wierden gevonden persoonen, meer stout als verstandigh, dewelcke nieuwe costumen locael begonsten te formeeren ende het recht te draeyen naer hunne plompe, ongeleerde ende onwijse opiniën ende passiën, is vanwegen ridder-schappe ende steden, als representerende de Staaten van den lande, voorgeslaegen eenen voet van appellatie, denwelcken bij de Aertshertogen Albertus ende Isabella is bestedicht den 17. november 1612.³⁸

48. Desen voet is oock wel in train gebrocht, edoch in't volgende jaer wederomme affgesteld ende gemaect eene andere ordonnantie op't stuck van reformatie der sententiën die soudē worden gewesen bij de ondergerichten bij middel van revisie, gedateert den 16. septembris 1613.³⁹

49. Hyerbij is gestatueert, dat de onderdaenen die hun beswaert vinden bij sententie

³⁶ Zie hiervoor, noot 14; PB, I, 617.

³⁷ PB, IV, 459.

³⁸ Janssen de Limpens, 496.

³⁹ Ibidem, 472; PB, I, 615.

van ondergerichten, soo in civile materiën, als van keuren ende van breucken die niet en raecten criminele cassen waertoe staet lijffstraffe, daarvan sullen moogen revisie versoecken bij het Hoff.

50. Staende aengaende dit punct oock te noteeren datte voors. revisiën de executiën der vonnissen niet en schorssen d' executie der sententie *a qua* als voor wenige daegen, te weeten tot dat dengeenen die heeft geobtineert sententie tot sijnen voordeel, stelt cautie onder dewelcke de sententie van d' eerste instantie alletijt wordt verclaert ende is executabel als die niet en behelst eenigh preiuditie, het welcke ten principalen niet en mochte wesen reparabel.

51. Den 8. januarii 1614 is oock gemaect eene ordonnantie waer naer de advocaeten dewelcke in't voors. Overquartier eensaementlick doen de fonctie van procureur op den voet als gepractiseert wordt in de Camere van Spier ende Wetseler hun moeten reguleeren in't punct van hunne functie.⁴⁰

52. De voors. Ertshertogen hebben aen den voors. stadhouder, cancellier ende raeden oock toegesonden een placcaet van den 14. decembris 1616, waarbij is gereguleert het punct van edeldom, voeren van wapenen, timbers, ende andere eerteecken, welke daerbij stricktelijck worden verboden aen ongequalificeerde personen op groote boeten, mit scherpe last van hetselve placcaert exactelick te doen observeeren.⁴¹

53. Voorders hebben de voors. Ertshertogen bij geschrift doen vervatten de particuliere Costumen van't voors. Overquartier, dewelcke in veele puncten discrepeeren van die vande andere dry quartieren, behelsende oock de manieren van borgerlicke ende criminele proceduren, welke costumen sij in den jaere 1619 hebben gehomologeert ende bestedicht onder de voors. reserve van daermede in geenre wege te vercorren de princelicke hoocheit ende rechten.

54. Dese sijn gemeen gemaect door den druck niet alleen binnen de voors. stadt Ruremonde tot twee diverse reysen, maer oock in andere benaburde landen, om de fraeye decisiën ende dispositiën, die daerinne worden bevonden.⁴²

55. Den 26. may 1626 is geëmaneert het placcaet rakende het stuck van collatie ende bedienen van officiën, residentie der officiers, vereeringen die gedaen wierden aen de gouverneurs generaels van provinciën ende steden en exactiën op pretext van emolument van officie, streckende oock tot grooten welstandt van't landt.⁴³

56. Alnoch staet te noteeren dat de voors. administratie van justitie in materie der licenten, thollen ende andere dergelijcke domaniale rechten van oudts insgelijcx heeft gestaen bij het voors. Hoff, maer mits die niet en conden lijden den train van de ordinaire rechtsvoorderingen, heeft men bij vervolg daertoe getracht te stellen eenen richter in de stadt Brussel.

⁴⁰ PB, I, 617.

⁴¹ ROPBa&i, 2e serie, II, 309-313.

⁴² In 1706 waren reeds drie edities van het Gelrische Landt- ende Stadtrecht verschenen: de eerste in 1620 te Roermond bij Johan Hompes; de tweede in 1665, eveneens te Roermond, bij Caspar Du Pree; de derde te Arnhem bij Johan Friderich Hagen.

⁴³ RAL, HvG, P 3, fol. 368v-374r.

57. Dan en heeft sulcx geen effect gehad omdat aen den coninck was verthoont dat sulcx soude strecken tegens het voors. besworen privilegie van den jaere 1310, denwelcken daeromme daertoe heeft aengesteld eenen vuyt het corpus van den gemelten raedt van Ruremonde, aen denwelcken heeft gecompeteert de kennisse ende straffe over de frauden die bedreven wierden binnen het Overquartier in deselve materie, als oock over de malversatiën, (en) de oppressiën der ontfangers, commisen ende derselve supposten.⁴⁴

58. Voor desen richter is worden geprocedeert ofte bij mondeling verhoor ofte de plano ende staende voets, doorgaens bij een verbael, waarmede de saecke moeste worden gestelt in staet van wijsen, ende getermineert ofte bij accord ofte vuytspraecke, waervan geen appel en viele als naer de Supreme Camere, daertoe gestelt tot Brussel, sonder schorssinge der executie van de sententie.

59. Desen richter heeft van den beginne getrocken de gagie van 300. gl. edoch is daernaer dese gagie gesuppremeert ende aen denselven richter toegeleyt 30 stuyvers ter uhre ende oock sooveele van een verbael, op welke voet die oock is bedient tot het voors. overgaen der stadt Ruremonde.

60. Maer een halff jaer daernaer hebben de Edele Mogende Heeren Gecommitteerden ter Admiraliteit op de Maese bij speciale resolutie goetgevonden dese judicature binnen Ruremonde aff te stellen ende gantschelick aen hun te behouden.

61. De voors. regeringe van stadthouder, cancellaer ende raden in materie van administratie der justitie heeft sich gestreckt over alle onderdaenen van't voors. Overquartier ter reserve van militairen, dewelcke alleen hebben gestaen onder den stadthouder ende auditeur van 't Overquartier.

62. Ende sooveele raeckt de geestelicke, daeraen is oock toegestaen eenige exemptie vande jurisdictie van't voors. Hoff, die edoch is gelimiteert op den voet gestatueert bij de placcaerten ende op dyen vande gemelte geapprobeerde landtscostumen.

63. Wat aenbelanght de emolumenten: den voors. stadthouder plachte te trecken voor gagie thienduysent, den cancellier 2200., ieder raedtsheer ordinair 547 gl. 12 st., den raedt ende momboir daerenboven 400. ende den grefier 200. gulden, alles oudt Brabants.

64. Bovendyen hebben de voors. raeden van oudts getrocken voor hunne besoignes in de vergaederingen van de raede, in ordinaire saecken eenen gulden, in geprivilegieerde eenen gulden 4 st., maer voor de besoignes buyten den raedt, hiervooren in den 19. ende 20. art. naerder vermelt, plachten deselve te trecken dertig stuivers, omdat dese besoignes alleen waeren rakende eenen persooone ende dat deselve vielen veel swaerder als die in den raede, alwaer behalve dyen, sitten seven ende somtijts meer personen, waeraen vervolgens voor ieder uhre commen soo veele guldens.

65. De voors. besoignes buyten den raede en plachten oock niet te commen in gemeenschap, dan wierden die geprofyteert bij jeder heere die deselve dede buyten den raede, inder voegen datte neerstige ende expeditie meer profiteerde als de andere.

⁴⁴ Hier doelt Gerard Pallant op zichzelf, in zijn hoedanigheid van gedelegeerd rechter van in- en uitgaande rechten.

66. Door dese loffelicke emulatie wierden de leeden van't voors. Hoff in't generael ende in't particulier aengeport tot goede ende corte expeditie, dewelcke in't voors. Overquartier onder den heere cancellier Stalingshs was soodanig, dat dye in Brabant, Vlaenderen ende andere omliggende plaetsen seer wierde geroempt.
67. Oock wierden daarmede gespaert costelicke reisen van de commissarissen buyten de stadt, reisende om getuigen te verhooren ende te doen andere besoignes die aen de plaitende partijen andersints vielen seer costbaer.
68. Maer anno 1678. hebben sommigen, die moeyelickheyt vonden in den arbeit, op abusive voorgeeffsels gesolliciteert eene communie van besoignes die soo buyten als binnen den raedt gedaen wierden binnen de stadt.
69. Bij dese occasie sijn de voors. besoignes die gedaen moeten worden in (den) stadt buyten den raedt gereduceert ende alle indifferentelick gestelt op eenen gulden ter uhre, oock geordonneert dat die alle souden worden gebrocht in de voors. communie, waervuyt alleen sijn gebleven die dewelcke buyten de stadt moeten geschieden.
70. Hyerdoor is gebeurt van den eenen cant, dat deghene die niet en deden eenigen arbeit buyten de vergaedinge van den raedt, maer sigh gingen vermaken, soo veele profyteerden als deghene die thuyt moesten doen swaeren ende verdrietigen arbeit voor ende naer de vergaderinge van den raedt, oock somtijts heele daegen als het Hoff vaceerde.
71. Ende van den anderen, dat het meestendeel der leeden buyten den raedt in huys seer weenich hebben getracht te arbeyden, ende dat de besoignes buyten (den) stadt, wesende in voege voors. seer costbaer, sijn geworden seer frequent.
72. Hetwelcke, ende andere toevallen, hebben veroorsaect een ongelooffelick retardement in de administratie van justitie, soo in fiscaele als in andere gemeene saken.
73. Hyerinne heeft men wel getrac(h)t te remedieeren bij verscheydenen reglementen, merckelick door twee van den 13. julii 1679, maer en hebben deselve, merckelick het tweede, wegen(s) relievementen, effenwel niet voortgebrocht het vuytwercksel, hetwelcke men daarvan hadde verhoopt.⁴⁵
74. *Eodem anno* 1679, den 24. novembris, is vuytgegeven het placcaert van groote revisie ofte propositie van erreur over sententiën bij het Hoff geweest, dewelcke geïntenteert moet worden binnen een jaer, sonder dat daerdoor wordt geschorst d' executie; ende wierden daertoe gecommiteert adjoncten vuyt andere raeden, als van Mechelen, Brabant, etc., dewelcke moesten worden benoempt door den Secreten Raede ende het proces mitte voorige richters oversaegen op de forme als in'tselve placcaert naerder is geprescribeert.⁴⁶
75. Ende eyntelick is noch een naerder reglement vuytgegeven op't stuck van administratie der justitie voor't selve Hoff, gedateert den 30. septembris 1683, ende andere, oock gevraeght diverse advijsen, tot welcker inhoud den onders. sich gedraegt om redicten te vermijden.⁴⁷

⁴⁵ RAL, Ms K 2.340, 361; HvG, CB 3, fol. 218-223, 224.

⁴⁶ RAL, Ms K 2.387; PSHAL 115 (1979) 361.

⁴⁷ RAL, ASO 201, nr. 151-152; HvG, CB 5, fol. 80-87.

76. Wat nu aengaet de voors. *economique ofte huyselicke regeringe* van de landtschappen van oudts toebetrouwt aen Banderheeren, ridderschap ende steden, dewelcke plachten te componeeren den Staat van den lande, ende principalick wierden beroepen ende vergadert door den landtsvorst om vereysch van den landtsdienst, dyenaengaende staet wederomme te noteren:

77. Datte onderdaënen om redenen hiervooren in den 4. art. vermeldt, hebben bekommen meer andere privilegiën van hunne vorsten oock aldaer aengetogen, waarvan het principaelste heeft bestaen in eene exemptie van contributiën ende publycke landtslasten, ter reserve van dry cassen, te weeten:

78. Ten eersten, van gevanckenisse van den hertogh; ten tweeden van het vuythlycken van sijnen soone; ende ten derden als Bannerheeren, ridderschappen ende steden tot vereysch van den publycken landtsdienst vrijwilliglijk eenige bede soudén inwilligen *precario* ofte bij forme van bede.

79. Het versoeck hiervan wierde gedaen door den landtvorst ofte van sijnentwegen in de beroepingé ende vergaederinge van den staet op den quartiersdagh van dese stadt ende wierde genoemp de propositie, op dewelcke gedelibereert ende geresolveert sijnde, volghde een acte van presentatie ende wierde voorders dese resolutie bij den prince bestedicht mit een acte van acceptatie, behelsende eensaementlick octroy ende voet, op denwelcken de bede moeste worden gevonden bij impositie op reële ofte andere middelen ten laste van de onderdaenen.

80. Ende mits den hooghedachte keyser Carel den vijfdden bij het opgamelte tractaet van Venlo onder anderen oock hadde beloofd de landtschappen niet te beswaeren mit eenige vorderingé van penningen als mit deghene die door de voors. *economique* regeringe van Banderheeren, ridderschap ende steden naer oude gewoonte soudén worden ingewillight, heeft Sijne Majesteit in't voors. jaer 1547 den staet van den lande doen beschrijven door sijne suster Coninghinne Douairière van Hungariën, doens regente-generael vande Nederlanden.

81. Den voors. Staet, dicto anno 1547 vergadert sijnde, is daeraen voorgehouden dat de domeynen van den lande door de oorlogen bijnae alle waeren verseth ende veraliëneert, ende alsoo Sijne Majesteit de landtschappen hadde gebrocht in volcommen ruste, heeft de voors. Coninghinne Regente versocht, dat den voors. Staet soude inwilligen eene bede van vijffmael hondertduysent gulden, beneffens eenen honderten penninck ende andersints gelijk het acte daarvan sijnde naerder vuytvoert, om bij dyen middel de voors. verpande ende veraliëneerde domeynen wederomme te connen inlossen.

82. Waerop gedelibereert sijnde, den voors. Staet heeft ingewilligt eene bede van dry mael hondertduysent gulden, te betaelen bij de geheele landtschap, doens noch wesen(d) ongespleeten, in vier termijnen, ieder van een jaer, mit versoeck dat dese inwillinge mochte worden aengenoemen, waarop de acceptatie oock is gevolght.

83. Maer tusschen de leeden van den voors. staet geresen sijnde quaestie, hoe men de voors. bede soude vinden, mits de banderheeren ende ridderschappen sustineerde te hebben privilegie van exemptie ofte vrijheit, waertegens de steden sustineerden hun te competeeren gelijcke privilegie, soowel als aen het plattelandt, ende dat on-

redelick soude wesen dat den eenen sijne vrijheit soude genieten ende den anderen – hebbende gelijcke vrijheit – niet,

84. Soo is dese quaestie eyntelick bijgeleit ende geaccordeert in deser voegen, dat in de voors. contributie, mits die was vrijwilligh, soude betaelen alle onderdaenen, inwoonders ende besitters van erven binnen het landt gelegen, hetsije geestelick ofte wereltlick, adel ofte onadel, sonder exceptie, ieder naer rate van sijne erven, goederen ende middelen.

85. Waertegens den keyser is versocht hun te willen verleenen besegelde brieven, dat het inwilligen van dese contributie was geschiet bed(e)sgewijse ofte *precario* mit verclaeringe dat hetselve niet en soude strecken tot naerdeel van de voors. privilegiën ende exemptiën, hetwelcke Sijne Majesteit heeft toegestaen, oock verleent de versochte besegelde brieven aen ieder, soo van de Banderheeren ende van ridderschappe in't particulier, als aen de steden ende dorpen die sulcx hadden versocht in't generael, waarvan noch verscheydene origineelen sijn voorhanden.

86. Naer overlijden van den gemelten keyser heeft den coninck Philippus den tweeden oock versocht ende becommen eene bede van vijffmael hondertduysent gulden, dewelcke is geaccepteert op dezelve conditie als de lest gemelte.

87. Dan mits cortelcx daernaer sijn opgestaen de bekende publycke oneenigheden, is het gebeurt dat het beroep van den Staet ende versoeck van beden is geworden meer frequent, oock dat alle acten van acceptatie hebben medegebrocht, dat men de beden soude lichten op den voet der conventie van den jaere 1547.

88. Hyervuyt is eyntelick gevolgt de generaele costume, aengeraeckt door Fredericus a Zande in *tractatu praeliminari ad consuetudines feudales Gelriae cap:3 num: 25. cuius haec sint formalia: 'tributa atque indictiones pro bono publico indictas tam ordo equestris, qui in comitiis consensum praebuit, quam reliqui pauciorum conventionem ac consensu repraesentati, aequa ratione dependunt'*.⁴⁸

89. *'Hinc in comitiis quotiescumque principi ob necessitatem praecaria promittuntur haec expressim addi lex solet, ut omne hominum genus in provincia degens vel praedia possidens illas pro ratione facultatum dependat nulla super hoc ecclesiasticorum, nobilium, ministerialium vel quorumcumque aliorum exceptione facienda'*.⁴⁹

90. Ende offwel door de voorgeroerde affdeilinge van het voors. Overquartier van de dry anderen hier vooren vermeldt in den 30. art. den staet alhyer in effect mede was gedissolveert bij faute van het eerste lith, te weeten van de Banderheeren – van de welcke geene in't voors. Overquartier en waeren te vinden – heeft effenwel den coninck van Spagnien goet gevonden te continueeren de beschrijvinge van de twee

⁴⁸ 'Zowel de leden van de Ridderschap die ter vergadering van de Landschap de bede inwilligen, als de andere ingezetenen, ter vergadering door enkele gedeputeerden vertegenwoordigd, dragen evenredig bij in de belastingen en uitschrijvingen die ten algemene nutte worden gegeven.' (Opera omnia Joannis et Frederici a Sande, Brussel 1721.)

⁴⁹ 'Derhalve plachten zij telkens wanneer zij op hun Landdag ten behoeve van de vorst een bede toestonden, nadrukkelijk vast te stellen, dat eenieder die in het land woonachtig is of er gegoed is, naar rato zijn deel daarvan moet betalen, geestelijken, edelen, dienstlieden en wat dies meer zij, niet uitgezonderd'.

andere leeden, te weeten van ridderschappe ende steden ende daerdoor doen representeren den Staet.

91. Dan mits de eerste, te weeten die van ridderschap, op de quartiers vergaederinge moesten compareeren op hunne eygene costen, oock in de voors. bede betaelen gelijk alle andere, hetwelcke sij sustineerde te strecken tegens hunne adelicke vrijheit ende privilege, soo hebben deselve difficulteit gemaect van te compareeren.

92. Totdat eyntelick de voors. Ertshertogen sijn gecommen in Nederlant, dewelcke hebben geraetsaem geacht die van voors. ridderschappe aen te porren om op de voors. quartiers vergaderinge te compareeren ende mede de beden te helpen inwilligen bij eenen soeten middel, hebbende ten effecte van dyen aen hun toegestaan bij wege van provisie, dat ieder van de riddermatige die souden compareeren ende de bede helpen inwilligen, voor adelicke vrijheit soude trecken eene somme van 50 gulden jaerlicx vuytte selve bede die sij souden toestaen.

93. Oock hebben de voors. princen goetgevonden aen de voors. ridderschappe alnoch op hun versoeck toe te staen octroy om boven de bede te moegen lichten eenige penningen tot betaelinghe van de verteeringe die sij moesten doen in de herbergen ende andere economique, ofte huyslasten, doens ende van dyen tijt tot nu toe genoemt 'onraedt', welke in't beginsel van de voorgaende eeuwe niet hooger en plachten te belooopen als 6000 gulden jaerlicx, gelijk te sien vuytte octroyen van dyen tijde.

94. Maer mits op dese assurance in't vervolg van tijt op de quartiers vergaederinge compareerde veele edellieden, waardoor de beden merckelick wierden vermindert ende dat oock de voors. pretensie van exemptie ofte van adelicke vrijheit door de steden wedersproecken wierde, hebben de voors. Ertshertogen in den jaere 1612 goetgevonden te verclaeren dat sij voortaan de beden pretendeerden te trekken suver van alle lasten, vrijlaetende aen de voors. ridderschappe hunnen voors. adelicke vrijdomb te soecken ten laste van de landtschappe, indye daertoe was fundament.

95. Hyerop is ontsaen een groot proces tusschen de voors. Ridderschap ter eenre ende de steeden vant voors. Overquartier ter andere sijden, nopende de voors. adelicke vrijheit, waerinne de eerste sustineerde hun te competeeren vrijheit in de bede, gelijk in de bijliggende landen van Gulick, Collen, Cleve, etc., ende de tweede ter contrarie, welck proces edoch provisionelick is beslicht bij eenen accord gemaect in den jaere 1622, waarbij de voors. 50 gulden jaerlicx bij forme van provisie, onder de conditiën daerinne begrepen, sijn toegestaan.⁵⁰

96. Hyernaer het voors. Overquartier anno 1632 gecommen sijnde onder het gebiedt van Haere Hoog Mogenden ende daeronder gebleven annis 1633, 1634, 1635 ende 1636, sijn doens beroepen eenige officieren ende gepossessioneerde van 't platelandt, dewelcke gedurende dyen tijt op de quartiersdaegen sijn verschreven ende gecompareert, ende mitte steden hadden de voors. economique directie.

97. Maer anno 1637 het voors. Overquartier wedergekommen sijnde onder het gebiedt van den coninck van Spagnien, hebben deselve ministeriën gedoocht het vuyt-

⁵⁰ Reces van 27 april 1622 (RAL, ASO 75, fol. 15v).

schrijven van den voors. onraedt sonder octroy, welcken onraedt van tijt tot tijt merckelick is aengegroyt tot het affsterven van den coninck Philippus den vierden, glorieuser gedachtenisse.

98. Waeraen in het rijck is gevolght desselve soone Carel den tweede, oock glorieuser gedachtenisse, den welcken insgelijcx aen ridderschap ende steden vant Overquartier heeft beloofd te sullen onderhouden alle privilegiën naer inhoud van het voorgemelte tractaet van Venlo ende sulcx oock bevestigt mit solemneelen eede, gepresteert door wijlen den heere prince van Isenghien, volgens speciale procuratie.⁵¹

99. Sijnde in desselve leven naer verscheydene informatiën ende deliberatiën be-raempt diverse reglementen rakende den Staet, edoch daarnaer gesupprimeert ende vuytgegeven dat van den 20. decembris 1680 tot directie van ridderschap ende steden, dewelcke tzedert hebben gedaen naerdere presentatie ende erhalten de resolutie van den 26. may 1698.⁵²

100. NAER DE REDUCTIE VAN DEN 7. OCTOBER 1702 IS HET VOORS. OVERQUARTIER VERDEELT.

101. Sijne Majesteit den Coninck van Pruisschen heeft geoccupeert de steden van Gelder, Wachtendonck, Straelen ende Erkelenz mit de gerichten daertoe gehoorich.

102. Tot dyen het ampt Gelder, beneffens een dorp vuyt het ampt Crieckenbeck, te weten Hinsbeck, om te vinden eene egaleringe van het ampt Gelder op een vierde gedeelte, tegen de dry andere ampten.

103. Item heeft den hooghgemelte Coninck geoccupeert de heerlickheden Midde-laer, Wel, Walbeeck, Aercen, Aefferden, insgelijcx mit hunne gehuchten.

104. Aen de opgemelte plaatsen confineeren de vrijheerlickheden van Wickraedt, Ham ende Horstjen mit het huys Froonenbroeck, dewelcke den voors. coninck ont-wijffelijk oock sal reclameeren, als gehoorich bij sijne conquesten.

105. Sijne Majesteit heeft bij acte van den 22. martii 1704 gecontinueert aent hoff alhyer het recht om te tracteeren de saecke van justitie op den voet daerinne vermelt.⁵³

106. Maer aengaende die van pollicie heeft daertoe gestelt dry andere ministers, te weeten: de heeren baron generael Van Horn, gouverneur van Gelder, den heere baron Van Diest, ende den heere geheimen raedt Van Himmen.

107. Onder het voors. district sijn voorgevallen veele notabele crimineele actiën, waardoor het publyck seer is verargert, merckelick mittet affronteeren van eenen can-

⁵¹ Philips Balthasar de Gand Vilain, prins van Isenghien, prins van Masmines, was stadhouder van het Overkwartier van Gelre, van 1652 tot zijn dood in 1680, met een korte onderbreking in het voorjaar van 1677, toen de markies van Conflans interimair fungeerde. Sinds augustus 1679 werd het stadhouderschap waargenomen door de schoonzoon van de prins van Isenghien, François Philippe de Melun, markies van Richebourg.

⁵² RAL, HvG, P 2, fol. 298r-304r.

⁵³ ARA, I, SG 5152, als bijlage bij missive van de Raad van State aan Haar Hoog Mogenden van 14 mei 1704.

cellerijebode, item van borgers in hunne eygene huysen mit slaen, stooten ende andersints, maer en heeft den onders. daerinne niet gevoegelijk conne(n) remedieëren.

108. Oock en worden int district van Gelder ende andere boven genoemd geene placcaerten aengenoemen, die men vanwege Haere Hoog Mogenden aldaer door ('s) Hoff's boden heeft willen senden.

109. Haere Hoog Mogenden hebben van hunnen cant in vredelicke possessie behouden het oppergesagh over de voors. steden van Ruremonde, Venlo ende andere cleyne, wye oock over de andere dry ampten van Kessel, Montfort ende Crieckenbeck, sampt de voordere vrijheerlichheden daeraen paelende.

110. De jurisdictioneele regeringe vant Hoff wordt oock alnoch geëxerceert in saken van justitie ende gratie, gelijk te vooren, vuytgenoemen, dat men in dese is becommert over het formulier.

111. Dan aengaende saken van pollicie, dewelcke van oudts gehoord hebben aent Hoff, volgens de landtswetten ende oudt gebruyck, daeraen en willen de steden ende dorpen niet meer obtempereeren.

112. Het is seecker dat het is in de macht van Haere Hoog Mogenden de voors. landtswetten sampt den voors. ouden voet te veranderen ende aent Hoff ende aent officie fiscael en laeten mindere autoriteit als sij hebben gehad voor de reductie ende in tegendeel die van de subalterne te vermeerderen.

113. Maer heeft het Hoff ende den onders. raedt ende momboir vermeint te sijn verplicht in te volgen den ouden voet soo lange Haere Hoog Mogenden omtrent het eene ofte ander hunne intentie niet en hebben te kennen gegeven.

114. Voor de meereste vindt sich, dat het Hoff tzedert de voorz. reductie geene saecken van particulieren, wye oock van gemeentens meer en heeft willen aennemen op het tapijt, als mits te vooren stellende cautie voor de sportulen ofte die consignerende.

115. Ende off wel sulcx in alle gevallen niet en behoorde te wesen extensibel tot saecken vant officie fiscael ende vervolgh van crimineele actiën, ten opsien van dewelcke alles soude behooren te blijven bij den ouden voet, maeckt effenwel het Hoff als nu veelmaels difficulteit van die aen te nemen sonder cautie van hem onders., onaengesien hij *ex officii necessitate* moet ageeren.

116. Oock en is hij onders. tzedert de reductie dickwijls niet geroepen tot saecken, waerover hij te vooren mede heeft geïntervenieert ende soude moeten commen *sub poena nullitatis*, volgens vereysch van gemeene beschrevene rechten ende diversche conincklicke resolutiën.

117. Voorders en can hij onders. in publycke saecken het landt aengaende ende hem onders. geensints concernerende, tzedert de reductie qualick int werck stellen eenige fiscaele ofte crimineele actie, ofte worden daerover gedaen representatiën aen Hare Hoog Mogenden, vervult mit allerhande abusive, indecente ende lasterlicke voorgeeffsels.

118. Hyervan worden oock somtyts achtergehouden de depesches, als die worden gesonden op bericht, door de autheurs ofte hunne bediende, dewelcke hun contenten dat sij den onders. hebben beschildert ende aen de overicheit gegeven eenige abusive impressie.

119. Ende ten opsien van andere waerop hij onders. heeft bericht en can hij vuyt thien reysen qualick eens achterhaelen, wat bij Haere Hoog Mogenden off den Raedt van Staet daerop is worden geresolveert.

120. Tot voorkomminge vant welcke ende oock tot merckelick voorderen landtsdienst, den onders. gedaen heeft verscheydene representatiën over de nootsaeckelickheit van twee punten:

121. Het eerste raect het aenstellen van eenen agent in Den Haege, gelijk hij onders. heeft gehadt tot Brussel op landtskosten voor eene seer modique gagie, om daerdoor de ministeriën, somtijts overvallen sijnde mit andere affairen van hoogh belangen, daernaer te maecken indachtigh, als de representatiën ofte berichten van hem onders. den landtsdienst rakende niet aenstonts en connen worden gedepe-scheert.

122. Tot welcken eynde, onder reverentie, seer bequaem soude wesen den advocaet Florens Peter Pittenius, off sijnen neve Roelman van denselven naeme, mit dewelcke hij onders. tzedert omtrent 12 jaeren veele saecken van dit quartier heeft getrac-teert, in der voegen dat sij beyde in deses landts fundamenteele wetten meer sijn er-vaeren als eenige anderen advocaeten in Den Haege.

123. Ende het tweede, dat wel eenige heeren gedeputeerdens, onder gelijcke reveren-tie, souden behooren te worden gesonden herwaerts, om alhyer te resideeren ende sommairlick te beslichten alle materiën rakende de finantie, waarvan naerder in het tweede deel sal worden gesproecken.

124. Besonderlick dewijle tzedert de voors. reductie oock cesseert de judicature der licenten ende andere domaniale incompten, boven in den (56.) art. vermelt, dewelcke de Edel Mogende Heeren Gedeputeerde(n) ter Admiraliteit bij resolutie van den 30. aprilis 1703 hebben goetgevonden naer hun te trecken.

125. Ondertusschen worden oock, bij faute van vergaedinge der gedeputeerde(n) van ridderschap ende steden, als nu opt plattelandt gehouden vergaedingen van landtslieden ende gedaen vuytschrijvingen, verteeringen ende quae-de kosten, sonder autorisatie van de hooge overicheit, tot grooten last van de onderdaenen.

126. Oock en worden om deselve faute niet geremedieert de excessen tegen den 10. art. vant placcaert van den jaere 1626 ende andere dergelijcke van militairen ende andersints.⁵⁴

127. Behalven de voorgeroerde, exteeren noch veele andere placcaerten ende regle-menten raeckende het Overquartier, die men dicwils heeft voorgenoemen te laeten compileren en drucken bij een separaet volumen, hetwelcke ieder reyse is vuyt-gestelt, dan om oorloge, dan*om andere beletselen, hoewel sulcx voort publyck wel hooghnodigh soude wesen.

128. Staende finalick te noteeren aengaende de collecte ende bereeckenen van pu-blycke penningen, dat daeromtrent voor desen oock veele reglementen sijn ge-maectt, edoch wenich gevolght, dewelcke als nu door de salutaire, die Haere Hoog

⁵⁴ Artikel 10 van bedoeld plakkaat behelst een verbod aan alle 'officieren' om boven hun ordinaris gage 'emolumenten' te eisen van de burgerij (RAL, HvG, P 3, fol. 372v).

Mogenden gedient zijn geweest tzedert een jaer te senden herwaerts, voort meeste-deel commen te cesseeren.

TWEDE DEEL RAECKENDE DE JURISDICTIONELE ENDE ECONOMIQUE REGERINGE VAN DE STEDEN ENDE DORPEN VANT OVERQUARTIER

1. Naer de regeringe van het landt ofte van het voors. Overquartier int generael, staet bij wettigh vervolgh geconsidereert te worden die van de steden ende dorpen int particulier, wesende oock tweeledigh, gelijk de generaale, te weeten: ofte juris-dictioneel ofte economique.
2. D'eerste is bij de subalterne ende ondergerichten, justitie van de steden ende dorpen ende de tweede bij borgemeester, schepenen ende raedt in de steeden ende bij de schepenen ende geswoorens ten plattenlande.
3. De jurisdictionele ofte die van de subalterne ende ondergerichten is de gecomponeert vuyt een corpus van officieren, schepenen, secretarissen ende gerichtsboden ofte dienaers der justitie ende de economique bestaet in het corpus van borge-meester, schepenen ende raedtsverwanten in de steden, benefens eenen rentmeester, genoemd payborgemeester, ende ten plattenlande in schepenen, geswoorens ende schatbeurders.
4. Ende omme te beginnen van het corpus der gerichten, dient dat in dit corpus resideert de jurisdictie op eene andere maniere als bij het corpus van het Hoff ende der-gelijcke supreme tribunaelen ofte raeden besonderlick van justitie ende gratie.
5. Want in het corpus van soodanige raeden concurreert het imperium ofte publycke macht mit de kennisse van saecke, welcke faculteiten in de voors. subalterne ende ondergerichten ofte bancken van justitie zijn verdeelt.
6. In dese, te weeten, in de voors. subalterne bancken van justitie ofte ondergerichten, competeert het gesagh, publycke macht ende recht van coercitie aen de officieren, sonder kennisse van saecke, maer aen de schepenen staet toe te nemen sulcke kennisse, sonder te moegen gebruycken publycke macht, coercitie ofte executie.
7. Dit wordt *post Burgundum 'ad Consuetudines Flandriae'* ende verscheidene andere authoren met corte ende nette termijnen – ten opsien van het landt van Gelder – getraceert door den voors. Frederick a Zande *ad praefatas 'Consuetudines feudales Gelriae tractatu'* 3. Cap. 1. par. 1. in verbis:
8. *'Atque hac in re feudale iudicium nihil alienum habet a reliquis huius provinciae iudiciis. Idem namque observari solet in censuariorum, nec non adscriptiorum et dominicorum dominorum iudiciis, ubi alius imperio praeest; alii cognituri assident.'*⁵⁵

⁵⁵ 'En in dit opzicht verschilt het leengericht in het geheel niet van de overige gerichten in dit gewest, want ook bij de cijns-, laat- en hofgerichten is het de gewoonte dat er een (namelijk de richter) bekleed is met het gezag en de anderen er bij zitten om kennis van zake te nemen.'

9. *'Et – ut prosequitur – generaliter in omni judicio sive urbano, sive municipali, sunt praesidens, sive satrapae, sive praetores et praeterea alibi ordinarii ac jurati, alibi iniurati, privatarum publicarumque litium deceptatores, hi sola cognitione sententiaeque contenti ab imperio omnino alieni sunt, illi imperio contenti a cognitionibus abstinent, adeo ut nullibi praeterquam in senatu provinciali, principem representante, cognitio cum imperio in easdem personas concurrat.'*⁵⁶

10. Tot naerder elucidatie van het verschil het welcke int voors. Overkwartier wordt bevonden tusschen het recht der officieren, representerende den Heere, ende dat van de schepenen, representerende de onderdaenen, is nodigh naerder te spreeken van het eene ende van het andere int particulier, beginnende van het eerste, te weeten vant recht der officieren:

11. Dese worden aldaer genoemd off drossarden off amptluyden, item ofte voorgeden ofte schouteten, tusschen dewelcke doorgaens is dese differentie, datte eerste meerendeels hebben het gesagh, geboth, verboth, arrest, apprehensie, vervolgh ende executie in de criminele saecken ofte tichten ende de leste alleen doorgaens vuyt alle boeten ende pecuniaire amenden eenen goltgulden beneffens het gesagh, geboth, verboth, panginge, executie ende alle andere dergelijcke in de civile saecken.

12. Hyerbeneffens hebben dese leste oock meerendeels die directie van de gerichten, waerinne sij als hooft derselve hebben het recht van de gerichtsdagen aen te stellen, te verleenen de citatiën, hetsij simpele, ofte bij edict, de gerichtspersoonen te doene compareeren, aldaer te presideeren, de bancke te spannen, ofte te bevrijen, de schepenen te maenen, te doen swijgen etc., sonder sich edoch te bemoeijen (met) de kennis van de saecke.

13. Den onders. seght *notanter* meerendeels, omdat binnen de steeden van Ruremonde ende Venlo, de schouteten, wye oock sommige plaetsen, als tot Cruchten, Wegherck, Brempt, Vierssen, etc. de voorgeden, hebben de directie, soo van het crimineel, als vant civil, beneffens de directie der gerichten.

14. Tot dyen sijn alle deselve officieren als representanten van den heere in de gerichten perpetueel ofte voor hun leven naert exempel der supreme raeden van princen ende souveraine machten, hetwelcke schijnt te wesen van derselve dienst, volgens het gevoelen der schrijvers, dewelcke tracteeren de materie van perpetuïteit off annaliteit der officieren.

15. De plaetsen van schoutet van Ruremonde ende Venlo sijn verpandt ende worden beseeten hereditairlick voor seeckere somme, waervoor sij de pecuniaire amenden profyteren in plaetse van interesse totte restitutie van de pantpenningh, maer de an-

⁵⁶ 'En – zo vervolgt hij – in het algemeen gesproken, heeft elk gericht, hetzij een stedelijke bank, hetzij een gericht ten plattelande, een drost of schout als voorzitter en gezworenen of niet-gezworenen als schepenen, die kwesties van privaatrechtelijke en publiekrechtelijke aard berechten, zodanig dat de schepenen niet over bevelsmacht beschikken en zich tevreden stellen met de kennis van zake en het wijzen van vonnis, en de voorzitter zich niet aanmatigt de kennis van zake, maar louter over de bevelsmacht beschikt, zodat alleen bij het provinciaal hof, als vertegenwoordiger van de vorst, dezelfde personen zowel kennis nemen van de zaak, als ook beschikken over de publieke macht om vonnissen ten uitvoer te doen leggen.'

dere plaetsen der officieren sijn meerendeels mit de subalterne jurisdictiën vercocht ende veraliëneert.

16. Alleen heeft den coninck behouden het recht van het aenstellen van den hoogen officier tot Erckelenz onder titul van drossard ofte vooght, mitsgaeders tot Cruchten, Weghberck ende Brempt, alwaer de onderdaenen de aliënatie eerst van den heerlickheyte ende daernaer van den officier onder titul van erfvooght hebben geredimeert, elkcke reyse voor 6000. gulden, waertegens hun is versproecken het recht van nominatie van dry bequaeme personen totte plaetse van vooght ende secretaris, waervuyt den coninck die moeste stellen.

17. Voorders vindt sich dat verscheyde subalterne jurisdictiën ofte heerlickheeden van oudts sijn vercocht ende veraliëneert, als Wel, Walbeeck, Swalmen, Elmpt, Stevensweerd etc. ende dat andere int voors. Overquartier hebben het recht van grondtheerlickheden, als den prelaet van Syberich tot Straelen, het koninklijk Capittel van Aken tot Ercquemens, het capittel van St. Gereon tot Vierrsens etc.

18. Anno 1653. is aen den doenmaeligen prince van Oraniën, naerderhandt coninck van Engellant, glorieuser gedachtenisse, gecedeert de jurisdictie van het ampt Montfort, mit die stedekens Echt ende Nieustadt daertoe gehoorich, beneffens het dorp Middelaer ende het meestendeel der domeynen vant selve ampt, collatie der officiën ende geestelicke beneficiën aldaer, de thienden van Venray ende eenige andere particuliere goederen, alles onder plicht van die te besitten ende te verheffen als leen.

19. Den onders. seght het meestendeel der voors. domeynen van Montfort, omdat noch eenige van de voors. domeynen sijn gereserveert, waarvan de maniantie ende receptie wordt bedient door eenen particulieren rentmeester, onder den titul van gereserveerde domeynen van Montfort, waerbij is gevoeght eenen pacht van Erckelens van 35 malderen terwe, item eenige chinsen ten laste van de stadt Ruremonde, wye oock het opsicht ende bestieringe van de eylanden, die hun openbaeren in de Maese, den Echterbosch ende eenige andere.

20. Onder de voors. cessie behoort oock de jurisdictie van de vooghdije van Thorn in materie van administratie der justitie in de tweede instantie tot Echt, welke vooghdije voortijts door de graeven van Gelder te leen is vuytgegeven aen de heeren, daernaer graeven van Horn, nu princen ofte Capittel van Luyck, dewelcke die van de graeven daernaer hertogen van Gelderlandt als oppervooghden ende souverainen tzedert ses ofte seven eeuwen *continua serie* ofte sonder interruptie tot den moderen incluyt hebben gereleveert ende gepresteert eedt van getrouwicheit.

21. Staende alhier in het passant te noteeren, datte onderdaenen van Thorn in den jaere 1282 de beden eeuwelick ende erfelick hebben affgekocht mit eene capitael somme, ende dat sij, desen onaengesien, om te hebben behoerlicke ende verschulde handthaevinge tegens diverse nieuwicheden, op den voet van die van Maesniel en Herten hebben gepresenteert eene somme van vierhondert rijxdaelders jaerlicx, ofte wel het capitael van dyen.⁵⁷

⁵⁷ Habets, J, Flament, A.J.A., De archieven van het kapittel der vorstelijke rijksabdij Thorn, 2 dln., 's-Gravenhage 1889, 1899, I, 54.

22. Voorders sijn onder het voors. Overquartier alnoch ongealiënerde leenen ende vrijheerlickheeden daarvan dependerende, naerder vermeldt boven int eerste deel op den voet als int Tractaet van Ausborgh oock aldaer aengetoegen.

23. Dese sijn alle gelogeert geweest in den tijt van den graeve van Monterey, hebbende tzedert betaelt jaerlicx eenige rationen ofte andere recognitiën, waerover sommige edoch hebben becommen surceantie.⁵⁸

24. De resterende heerlickheeden vant voors. Overquartier sijn in den jaere 1673 bijnae alle vercocht ende gemaect tot particuliere leenen volgens conditiën daerover beraempt, volgens dewelcke door de aencoopers worden vergeven alle officiën van de subalterne gerichtshuizen.

25. Den onders. heeft voor eenigen tijt ontdeekt dat de voors. aencoopers hun aenmaetigen de groote amenden die den prince sijn heeft gereserveert in de casses, alwaer hij om het gemeene beste van geoorloffde saecken maect ongeoorloffde, welke amenden den onders. vermeynt hun niet te competeeren vuyt cracht van den voors. aencoop, volgens de claere decisie van Faber *ad Cod. lib. 9 tit. 26 dec. 2.*

26. Op alle dese ende meer andere puncten sal den onders. geven naerder pertinent ende punctueel bericht des nodigh, het welck alhier wordt geglisseeft om dese memorie niet te lanck te maeken.

27. Alleen sal hij alhyer seggen, dat alle de voors. soo vrije als andere heerlickheden sijn gebleven onder de hoogheit ende souverainiteit vant voors. Overquartier ende dat den coninck daerop heeft gereserveert het recht van beden ende andere (rechten) dependerende vant oppergesagh ofte souverainiteit, gelijk in de voors. conditiën van vercoopinge sijn vint naerder te sijn vuytgesteken.⁵⁹

28. Ende dit is hetghene den onders. provisionelick acht nodigh te seggen tot intelligentie van het recht der officieren van de ondergerichten ende ter occasie van dyen oock aengaende dat van de onderheeren, dewelcke in effect alleen sijn *hereditaire drossarden* gelijk bethoont Stockmans in *Decis. Belgicis, decis. 90 n. 2, in fine.*

29. Hyermede dan vorth gaende tot het ander lith der subalterne ofte ondergerichten, te weeten van de schepenen, dyen aengaende dient genoteert dat in oude tijden binnen Gelderlandt de voors. officieren van de princen hebben gehadt niet alleen de publycke macht, coercitie ende executie, maer oock de kennisse van contentieuse saecken.

30. Edoch hebben de voors. princen bij verloop van tijt toegestaen aende onderdaenen dat sommige vuyt de borgerije ofte inwoonderen sulcke kennisse soudén moegen nemen, sonder hun edoch toe te staen eenige vordere publycke macht.

31. Maer tegenwoordigh is het gebruyck anders, want de officieren wel moegen doen publycke ofte jurisdictionele acten op aenhouden van eenige partije.

32. Edoch als daertegens van de andere partije wordt gedaen beroep ten rechten, soo worden aen den officier de handen gebonden ende is hij geobligiert de partijen

⁵⁸ Bedoelde graaf van Monterey was landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden van juli 1670 tot januari 1675.

⁵⁹ Verkoopcondities in: RAL, ASO, 1336a (omslag 53, no. 13).

respectivelick te verwijzen voor het gerichte ende aldaer te laeten erkennen off soodanigh geboth ofte arrest, pandinge, citatie ende andere dergelijcke acten door aenhouden van de voors. partije toegestaen, wel ofte t'onrecht is versocht, hetwelcke geschiet sijnde, de officieren aldan ter executie stellen hetghene bij de schepenen is verstaen ofte gevonnist.

33. In de voors. oude tijden wierden oock de voors. personen die kennisse naemen van contentieuse saecken vercosen door de borgers in de steden ende door de ingesetene ten plattenlande, doens ende alnoch genoempt schepenen, van oudts geweest sijne annael, ende naerderhandt becommen hebbende recht van perpetuïteit ofte bedieninge voor hun leven bij wege van een besonder privilegie, aent publyck gecost hebbende vijffthduysent gulden.

34. Dit privilegie van perpetuïteit wordt gepretendeert vergunt te sijn aen de schepenen van Ruremonde ende Venlo anno 1371 door hertogh Reinolt naer sijne thienjaerige gevanckenisse, waervuyt hij den 24. januarii van hetselve jaer is verlost [en] vóór sijn overlijden gevallen op den 2. december daernaer.⁶⁰

35. Tot dese schepenplaetse merckelick van Ruremonde en plachten eertijts niet aengesteld te worden als edelieden ofte vuytmuntende rechtsgeleerden ende personen van groote distinctie.

36. Naerderhandt in den jaere 1632 de steeden van Ruremonde ende Venlo gecommen sijnde in de macht van Haere Hoog Mogenden ende anno 1637 wederomme gereduceert onder het gebiedt van den coninck van Spagniën, is goetgevonden de schepenstoelen te reguleeren op den voet van alle andere provinciën van de Spaensche Nederlanden, alwaer de schepenstoelen alleen sijn annaal.

37. Dit heeft geduert tot het jaer 1653, als wanneer deselve wederomme sijn gemaect perpetueel, soo nochtans datten coninck reserveerde de collatie derselve aenden voors. gouverneur generael der Nederlanden, mitsgaeders de macht van het gemelte acte van den jaere 1371 te interpreteren, te eclaircisceeren ende te modereeren, gelijk de publycke affairen ende gemeene beste mochten commen te vereyschen.

38. In desen tijt hebben sich in de voors. schepenplaets bevonden mannen van groote reputatie, vande welcke oock het meestendeel gratis sijn worden geavanceert tot leeden van het Hoff van het voors. Overquartier.

39. Maer int vervolg gebeurt sijnde dat int voors. Spaensch Nederlandt de officiën in effect sijn geworden venael, sijn in de schepenstoelen gecommen personen sonder vuytneminghe, en daeronder het meestendeel weenich bequaem om dye naer vereysch van dyen staet te bedienen.

40. Hyervuyt sijn onstaen verscheydene inconveniënten in soo verre oock, datte selve hebben begonst te tasten int recht ende gesagh van den prince ofte souveraine overicheit, poegende te usurpeeren geboth, verboth, arrest, citatiën, executiën, appropriatie van amenden ende andere dergelijcke, dewelcke privative competeeren aen den officier ofte schoutet in naeme van den landtsvorst ofte heer.

41. Dit heeft gegeven occasie tot verscheydene commissiën gedecerneert soo op den

⁶⁰ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, 279.

lesten affgeleefden raedt ende momboir, als op hem onders. door de ministeriën van Brussel ende het Hoff van Ruremonde om het recht van de officieren te mainteneeren ende de voors. schepenen daerover te doen corrigeeren naer gelegentheit.⁶¹

42. Dewelcke in plaetse vante cedeeren aende redene, sooverre sijn gecommen, dat sij hunne buytensporicheeden in recht soecken te verdedigen als legitime possessoire acten op costen van de stadt, bij gelegentheit dat sij mede hebben de principaële economique bestieringe van de stadtsmiddelen als hyeronder voorders.

43. Tegen de andere officieren van justitie ende schepenen van subalterne ofte ondergerichten vant Overquartier sijn wenich clachten over dergelijcke ofte andere abusen voorgecommen, als alleen tegen sommige waerover den predecesseur van hem onders. naer genoemene preparatoire informatiën is belast, gelijk oock hij onders., te vervolgen de correctie, merckelick tegens de officier der stadt Gelder, den drossard van Montfort ende eenige andere.

44. Staende alhier in passant te noteeren om te dienen in tijt ende wijle, dat de schepenen van Erckelens sijn in possessie van te vergeven de schepenplaetse alswanneer eenen van derselve medeschepenen komt te sterven, waerover vallen veele clachten, dat in het voors. gericht niet en sijn als schoonbroeders ende dergelijcke naerverwanten, onder dewelcke dese officiën gantschelick verblijven, bijnaer als ofte die waeren hereditair ende aende voors. familiën annex, hetwelcke schijnt gantselick te strecken tegen het gemeenbeste (en) oock van quaet gevolgh (te wesen).

45. Het getall der schepenen is in de stadt van Ruremonde grooter als in andere steden, omdat hetselve is een hooftgericht, hetwelcke door andere leger bancken somtijts wordt geconsulteert als boven int eerste deel is geseit, hebbende voormaels bestaen in elff personen, nu alleen gecomponeert van negen, beneffens twee secretarissen.

46. Maer in de gerichtsbancken der andere steden vant voors. Overquartier worden niet meer gevonden als seven schepenen ende eenen secretaris, wordende dese plaetsen van secretaris vant gericht van Ruremonde ende Venlo gegeven door de economique regeringe van deselve steeden.

47. Over de collatie van de voors. secretariaeten van Ruremonde ende Venlo sijn voor ende naer gevallen verscheidene abusen, waarvan sommige sijn opgeheven bij abolitie ende andere alnoch litispending, oock noch eenige onbegonst, merckelick ten opsien van eene vergeven gedurende het beleigh deser stadt Ruremonde op eene ongewoonelicke maniere.

48. De andere plaetsen van schepenen, secretarissen ende gerichtsboden van steden ende dorpen worden doorgaens vergeven, ofte door de regenten, ofte door de onderheeren, of door hunne drossarden ende officieren.

49. Alleen dient den gerichtsode der stadt Ruremonde bij patente vant Hoff aldaer, wije oock den concierge vantselve hoff, vier ordinaire boden ofte deurwaerders, beneffens den scherprichter, alle mit eene cleyne gagie.

50. Dit dan wesende ten naestenbij de gelegentheit van de jurisdictionele regeringe

⁶¹ Jean François de Bardrij, raad en momber, oktober 1680-januari 1696.

van de steden ende dorpen, dient ten opsien van de economique ofte huyselicke, dat deselve is gecomponeert van deselve personen, die sitten in de schepenstoelen, hebbende in de steden van Ruremonde ende Venlo dry adjoncten, genoemd raedtverwanten.

51. Inde cleyne steden ende ten plattenlande is de regeringhe insgelijcx gecomponeert van de schepenen mit eenige gemeenslieden ofte gesworens, op sommige plaetsen tot het getall van twee ofte drij ende op andere plaetsen meer in getall.

52. De voors. regeerders der stadt Ruremonde hebben de economique directie van de borgerije ende van de incompsten van de stadt tot betaelinghe, soo van derselve quote in de beden ende andere landtslasten, als van de lasten ende necessiteiten van de stadt, waertoe sij jaerlicx aenstellen eenen rentmeester, aldaer genoempt payborgemeester.

53. Item stellen deselve, tot betaelinghe van de voors. lasten, op de gilden nieuwe accijsen als deselve sulcx goetwillighlick consenteeren, ende als deselve sulcx niet en consenteeren bij octroy van het voors. Hoff, hetwelcke geen octroy toe en staet, als naer ondersoeck van sake ende daerop gehoort het officie fiscael.

54. Alnoch maecken deselve regeerders ordonnantiën ende statuten voor soo veele aengaet de voors. economique directie, dewelcke niet nodigh en hebben eenige publicke autoriteyt ofte macht, coercitie, executie ofte amenden, maer in andere moeten sij hebben het consent van (den) schoutet.

55. Voorders als de voors. regeerders in hunne impositiën, ordonnantiën ende statuten oock souden willen begripen de supposten van het Hoff, geestelicke ende andere exempte personen, soo moeten deselve daerover insgelijcx hebben de aggregatie ende decreet van den raede.

56. Tot dyen sijn deselve gewoon geweest de militairen te billetteeren bij de borgerije ende als den noodt sulcx vereyschde bij de supposten van het Hoff ende andere exempte, edoch op voorgaende permissie vantselve ende onder de paraphe van eene commissaris, alles volgens reglementen opt selve gemaect bij den coninck, maer sijn onlanx van Haere Hoog Mogenden aengesteld particuliere billettermeesters.

57. Oock is dicwils door de borgerije gemurmureert over de verhooginge der gagiën van de regeringhe van de stadt Ruremonde, dewelcke de schepenen voor eenige jaeren hebben becommen bij surprise ten laste vande stadt, belopende jaerlicx wel 600 rijxdaelders meer als die plachten te bedraegen, waerinne de eerste incompsten van de stadt worden geconsumeert ende daernaer de beden gesocht mit militaire executiën.

58. Binnen Venlo sijn voor desen geweest veele gelijcke altercatiën ende disputen, dewelcke sijn commen te cesseeren bij een reglement voor deselve geformeert, behelssende onder anderen, dat de stadtsrekeningen gedaen moeten worden voor eenen commissaris vant Hoff, gelijk nu tzedert 25 jaeren ofte daeromtrent is geschiet, waarmede veele processen ende altercatiën tusschen het magistraet ende gilden, die bijnaer waeren sonder getall, sijn commen te cesseeren.⁶²

59. Over de regeringhe van andere stedekens ende het plattelandt sijn ingelijcx ge-

⁶² Reglement van 11 september 1684 (RAL, HvG, CB 5, fol. 121r-123v.

maeckt eenige reglementen int generael over het vuytschrijven, invoorderen ende bereekenen van hunne quoten in de publycke landtslasten ende in die van de dorpen int particulier, als naementlick in den jaeren 1596, 1604, 1616, de welke seer salutair sijn geweest ende alletijt sijn gevolght *in judicando* tot het jaer 1682.⁶³

60. Maer is doens bij (den) ridderschap beraempt een ander project van reglement ende bij het Hoff geaggreert om de publycke lasten te vinden bij wege van capitatie, quotisatie der bestiaelen, aenslagh van het gewin ende gewerff, bieren ende andere personeele impositiën, over hetwelcke sijn gevallen veele processen ende altercatiën, sonder dat hetselve oyt heeft connen worden gebrocht in behoorlicke observantie.⁶⁴

61. Behalven dat dit reglement oock door sommige is worden misbruyckt tegens de intentie, waertoe hetselve is beraempt ende geaggreert.

62. De oorsake is dat het voors. Overquartier op sommige plaetsen heeft seer goede gronden van erven ende populeuse dorpen, alwaer dit reglement seer wel can worden geobserveert ende op andere niet, mits aldaer alleen worden bevonden savelachtige gronden ende sterile heyden, wesende seer gedepeupeleert ende tegenwoordigh niet hebbende de helfte van inwoonderen, peerden ende bestialen, die sij t'andere tijden plachten te hebben.

63. Behalven dat het voors. Overquartier op veele plaetsen mit benaburde territorien is doorsneden ende daeraen bijnaer alomme confinerende, waerdoor de inwoonderen sustineeren dat mit de minste belastinge van bieren ende andere dergelijcke personeele impositiën de dorpen soudén worden geruineert ende de inwoonderen moeten verlopen.

64. Omme hyerinne te remedieeren heeft den onders. anno 1699 besorcht ordonantie vant voors. Hoff datte dorpen die oordeelen dat het voors. reglement door hun niet en soude connen worden geobserveert, hunne redenen daervan soudén overgeven om deselve t'examineeren ende daerover te versoecken dispensatie, hetwelcke heeft ghadt wenich inganck, mits het overlijden van den coninck daerop aenstonts gevolght ende de ongelegentheyte daervuyt geresulteert.

65. Dewijle nu hyervuyt provisionelick is te sien de maniere van de voors. soo jurisdictioneele als huyselicke regeeringe van de steden, ampten, dorpen ende heerlickheden vant voors. Overquartier in den tijt als het is geweest onder het gebiedt der koningen van Spagnien,

66. Soo resteert voorders te sien, wat daeromtrent is voorgevallen NAER DE VOORS. REDUCTIE VANT OVERQUARTIER, GESCHIEDT DEN 7. OCTOBRIS 1702.

67. Omtrent het punct der jurisdictionele regeeringe der gerichten van steden ende dorpen is niet gevallen eenige besondere materie, dewelcke redres nodigh heeft door-

⁶³ Reglementen van 1596: RSO 181, 182, 183; het reglement van 1604: RSO 185 (noot); het reglement van 1616: RSO, 175 (noot).

⁶⁴ Reglementen van 12 september en 17 oktober 1682 (RAL, HvG, P 3, fol. 8v-14v).

dyen mit het placcaert van revisie van den jaere 1613 alle subject van clachte is comen te cesseeren, ter reserve van twee hooftpunten, rakende de hoocheit van den lande.

68. Hyervan bestaet het eerste daerinne, datte schepenen der stadt Ruremonde hun poogen te onttrecken van de jurisdictie vant Hoff aldaer in de materiën, waerinne sij daeraen sijn gesubalterneert, niet alleen vuyt crachte van gemeene beschreven rechten, als wesende richters int leste ressort, representerende den prince van den lande, maer oock vuyt cracht van opgemelte ordonnantiën, placcaerten ende decreeten, alle gegeven mit voorgaenden rijpen raedt ende volle kennisse van sake.

69. In sooverre dat sij diverse reisen seer indecente requesten hebben gepresenteert aen Haere Hoog Mogenden om hunne excessen te houden staende, welcke sijn gesonden op bericht vant voors. Hoff, hetwelcke sulcx oock heeft gegeven, sonder dat daerop totnochtoe om de ingevallene superieure beletselen is genomen resolutie.

70. Waeromme den onders. aen Haere Hoog Mogenden mit alle respect geeft in bedencken off daerover niet en soude dienen te worden genoomen eene resolutie, behelsende in substantie:

71. Datteselve hebbende doen examineeren de voors. requesten, bevinden dat sij regeerders ondernemen nieuwigheden, poogende hun te onttrecken van de jurisdictie vant Hoff vant Overquartier, voornaementlick in de materiën naerder vuytgesteken bij den 18. ende 30. art. der cancellerije-instructie van den jaere 1609, wye oock bij den 2. ende 3. art. vant placcaert van revisie van den jaere 1613., sampt in den 9. art. der ordonnantie van den 10. maii 1619 ende posterieure decreeten ende reglementen van den Secreete Raede, respective van den 22 junii 1677, 20 decembris 1680, *circa finem* ende 30 septembris 1683, art. 28, waerbij de huyselicke, aldaer genoemd politycke stadtsregeringe opnieuws is gesubalterneert aent voors. Hoff als daerover quaestie valt, ende sij regeerders daerinne niet en connen wesen richters, wye oock in de tweede instantie als sij richters connen wesen in de eerste en iemandt sich bevint gegraveert bij hunne sententiën, vorts als wanneer valt questie over het verstandt van hunne privilegiën, dat daerop gedelibereert sijnde is goetgevonden ende verstaen, hun bekend te maecken dat sulcx niet en is de intentie van Haere Hoog Mogenden, hun oversulcx vermaenende sich daervan te onthouden ende sich provisionelick in alles te reguleren naer de voors. decreeten, reglementen ende den ouden voet, geobserveert voor date van het affsterven van den coninck Carel den tweeden, sonder iets t'innoveeren tegen de jurisdictie vant voors. Hoff, dan hetselve te erkennen op den selfden voet als hetselve tot Ruremonde is gestabilieert, volgens brieven van den hertog van Parma, gouverneur generael van het Spaense Nederlandt, aen hun geschreven den 18. martii 1580, *ter tijt ende wijle bij de Hooge overichheit anders zal wesen geordonneert. N.B.*

72. Het tweede hooftpunt raeckende de voors. jurisdictioneele regeringe betreft gelijcken inbreuck den welcken wordt gedaen door de regeerders der steden Ruremonde ende Venlo tot naerdeel van de officieren aldaer in hunne functiën, in dewelcke sij representeren den heere ofte souverain, waerover voor eenige jaeren is begonst proces door de officieren van de voors. twee steden mit adjunctie vant officie fiscael

tegen de schepenen van deselve, op ordre van de ministeriën van Brussel, gegeven mit kennisse van sake.

73. Desen aengaende sullen Haer Edel Mogenden gelieven te revoceren in de memorie, dat dem schoutet van Ruremonde onlanx clachtigh is gevallen over soodanigen inbreuck tegen sijn officie mit het maecken van economique ende huyselicke ordonnantiën, behelsende gebot, verboth ende opsettinge van groote amenden *ter sijner exclusie*.

74. Waerover anno 1703 is gepresenteert requeste aen Haere Edel Mogenden de heeren van den Raede van Staet, welcke door deselve aen hem onders. is toegesonden, om daerop te dienen van bericht.

75. Ende mits hij vervolgens dit bericht heeft (in)gedient den 23. octobris 1703 ende daerbij int particulier sijne gevoelen gedeclareert, oock over de materie aent Hoff overgegeven verscheydenen ampele berichten mit alle nodige verificatoire stucken, dewelcke hetselve Hoff int besonder zal voorbrengen, soo gedraeght den onders. sigh wederomme tot vermijdinge van redicten, (tot) hetghene daerover sal worden voorgebrocht.

76. Alleen dient aengaende dit punct gereflecteert dat de bepandinge van de voors. schoutetplaatsen van Ruremonde ende Venlo hiervooren art. 15 vermeldt, is van groot naerdeel aen den dienst van de hooge overicheit, want als eenigen inbreuck aent officie wordt gedaen, mits dese officieren trecken de emolumenten van het officie, behooren deselve oock te draegen de costen om het recht toestaende aen hunne officiën te doen mainteneeren, hetwelcke sij veelmaels negligeeeren, als sij eenige costen moeten doen, waardoor de saecken somtijts vervallen op eenen quaden voet, die naerderhandt niet als mit groote costen ende processen en is te herstellen.

77. Oock als de officieren commen te sterven, laetende minderjarige erffgenaemen, moeten dese plaetsen alsdan worden bedient bij substituten, somtijts daertoe onbequaem, waerinne de regeerders van de steden vinden hunne conveniëntiën om op costen derselve alsdan te gaen procedeeeren tegens het recht van haere overicheit.

78. Stelt oversulcx onder gelijcke correctie ende mittet vorgeroert respect in bedenken van Haere Hoog Mogenden:

79. Ten eerste, off niet dienelick en soude wesen mittertijt bedocht te sijn op eenigen extraordinairen middel om de voors. pandtpenningen te rembourseren ofte die in eene rente te veranderen, laetende edoch de tegenwoordige schouteren voor hun leven lanck, mits de affstellinge van officieren somtijts wordt gehouden voor disreputabel.

80. Ten tweede, off het niet repugneert aen de justitie ende aen de rechten, dat de schepenen, dewelcke mit het corpus componeeren het stadtsgericht, mede hebben de voors. economique ofte huyselicke stadtsregeringe, om veele redenen, als naementlick dat sij in alle voorvallen van strijdige saken ofte disputen, de regeringe van de stadt ende derselve huyselicke bestieringe aengaende, sijn richters ende partijen in de eerste instantie, item datte materie van billetteringe door hun is worden gedirigeert.

81. Ten derde, off het convenieert datte billettermeesters — die door U Hoog Mo-

genden sijn aengesteld — sullen dependeeren van de directie van burgemeester, schepenen ende raedt om te laeten vrijheit aen hun ende hunne verwanten naer believen.

82. Ten vierde, off niet en dient dat de annaliteit van de voors. schepenen ende regeerders wederomme zal worden herstelt, hetwelcke can geschieden sonder eenigh het minste naerdeel van de stadtsprivilegiën ende ten vuyttersten schijnt te expedieeren, gelijk hij des nodigh allentselve oock mit recht ende autoriteit van de voornaemste autheuren ende rechtsgeleerden soude connen vast stellen.

83. Ende ten vijfde, off niet dienelick en soude wesen dat het reglement vanwegen den coninck nu geleeden 24 jaeren gemaect voor de regeeringe van Venlo oock sal worden gevolgt door de regeringe van de voors. stadt Ruremonde, ende dat deselve op den voet begrepen int voors. Venlo'sch reglement oock jaerlicx zal hebben te doen reeckeninghe van alle stadtsmiddelen ende incompsten, sonder eenige directe off indirecte te verswijgen, hetzije voor iemant vant collegie van Haere Edel Mogenden de heeren vande Raed van State, ofte voor eenen commissaris vant voors. Hoff van Ruremonde, waermede veele abusen, differenten ende processen soudon connen worden voorgecommen.⁶⁵

84. Gelijkewijse nu de regeringe van de voors. stadt nodigh heeft redres inde bestieringe der voors. puncten, soo vindt den onders. dat daeraen in tegendeel competeert een recht, hetwelcke nu ettelicke jaeren is gehouden in surceantie ofte suspensie, dewelcke mit goede justitie niet wel langer en can worden gecontinueert, behalven dat daerdoor de stadt ende het landt lijdt groot naerdeel.

85. Het voors. recht bestaat in copere scheitsmunte (te slaen), in gemein genoempt den deutenslagh, waertegens den voors. voorsaet van hem onders. de gemelte surceantie van omtrent 24 jaeren heeft geobtineert om een misbruyck daerinne begaen door eenen commissaris van de voors. stadtsregeringe.⁶⁶

86. Dan also den voors. commissaris is overleden ende onredelick dat daeromme andere moeten lijden die niet en sijn plichtigh ende merckelick eene stadt hebbende privilegie pupillaire, waerentusschen ter occasie van de voors. surceantie vallen veele inconveniënten voor het geheele Overquartier, omdat gelijk boven aengeraeckt hetzelve is gelegen tusschen veele benaburde landen, die elck hebben besondere scheitsmunte, waerbij valt grooten schaede.

87. Dat oock ter occasie van dyen bijnaer in elcke stadt, dorpen ende heerlickheden bij privéen autoriteit verandering wordt gemaect in de evaluatie van den patacon ende schellingen, wesende eene saecke die den prince ofte hooge overicheit alleen toestaet te reguleeren.

88. Soo stelt den onders., edoch wederomme onder correctie ende mit gelijk respect, in bedenken van Haere Hoog Mogenden off de voors. surceantie niet en soude dienen te worden opgeheven ende aende voors. regeringe van Ruremonde gepermitteert het slaen der voors. copere munte te hervatten onder last van daertoe

⁶⁵ Zie hiervoor, noot 62.

⁶⁶ Decreet van 16 maart 1682, gedrukt in: Brants, *Receuil des Ordonnances, les ordonnances monétaires du XVIIe siècle*, 263.

oecken octroy tot seeckere gelimiteerde somme, mits daarvan doende reeckeninge ende betaelende daarvan eenen redelicke chins, onder last van aengaende de quantiteit van de voors. chins sich te vergelijken mit Haer Edel Mogenden.

89. Voorders is te weeten, dat die van de voors. regeringe der stadt Ruremonde bij octroy vant Hoff aldaer lichten eenen stuyver op jeder vremde karre ende peerdt, commende in de stadt ende daervuyt rijdende, welck octroy is belast mit eenen seer cleynen chins, t'enemael ongeproportioneert aen het profijt daarvan komende.

90. Hyerover is door den predecesseur van hem onders. begonst proces ten fine van eene redelicke verhooginge van desen chins, hetwelcke bij dese occasie lichtelick soude connen worden gebrocht tot een voordeelich eynde bijwege van accommodement.

91. Ten effecte vant welke all wederomme, edoch onder correctie ende mit respect als vooren, wordt gegeven in bedencken, off bij het octroy van den voors. deutenslagh aen de voors. regeringe niet soude behooren belast te worden sich insgelijcx te vergelijken over de verhooginge van den chins van den voors. po(o)rtstuyver oock aen Haere Edel Mogenden, hetwelcke sij bij lichtinge van de voors. surceantie onder dese conditie gerne sullen doen.

92. Ende mits de stadt Ruremonde is gelegen int midden vant ampt van Montfort ende dat vuyt dyen hoofde aen den rentmeester der gereserveerde domeinen van Montfort den voors. chins door de stadt wordt betaelt wegen[s] de po[o]rtstuyver, soude in deselve recepte dye van den deutenslagh mede connen worden geincorporeert.

93. Tot dyen is te noteeren, dat de steeden, gelijk geseit, worden gereputeert voor pupillen, ende dat de regeerders worden gehouden voor deselve momboiren, dewelcke somtijts hebbende eygene, particuliere affairen, weeten te practiseeren pretexten om de costen hun int particulier concernerende te brengen ten laste van de steden, oock te becommen commissie op derselve costen, om bij dyen middel hunne privée processen ofte saecken te gaen bevoorderen bij het Hoff van Ruremonde ofte in andere hoven.

94. Desenaengaende is bij den gouverneur generael van Nederlandt voor desen verstaen, datte regeerders vande steden sulcke deputatiën niet en sullen moegen doen, maer de affairen van deselve steden, wye oock vant landt door eenen agent van ridderschap ende steden laeten bevoorderen, tensije de oorsake van deputatie mochte worden bevonden inexcusabel, in welcken gevallen sij effenwel het subject aen de overicheit moesten te kennen geven ende versoecken permissie om op costen van de steden ofte gemeenten proces aen te vangen ende deputatiën te doen, bij gebreck van hetwelcke de costen tot laste van de steden ofte gemeenten niet en mochten worden gepasseert in reeckeninge.⁶⁷

95. Desen voet als wesende seer nuth ende dienstig, soude naert gevoelen van den onders. dienen te worden hervath, om alle nodeloose costen ende deputatiën vallende seer costelick aen de steden ende gemeentens aff te snijden, insonderheit dewijle

⁶⁷ Cf. het artikel over de deputatiën in het reglement van 20 december 1680 (RAL, HvG, P 2, fol. 298r-304r).

de overicheit oock veele nodeloose moeyelickheit wordt aengedaen mit sulcke deputatiën.

96. Wat nu finalick aengaet de economique regeringe der voordere opene ofte onbemuyrde steden, dorpen ende plattelandt, aldaer vinden sich ontallicke inconveniënten soo om de difficulteiten die sich openbaeren over de observantie vant voors. reglement van den jaere 1682, als om den defect van eene behoorlicke matricule ende andere nodige regulativen.

97. Het placcaert van Haere Hoog Mogenden van den 31. octobris 1695, geemaeneert opt stuck van [’t] lichten van publycke penningen op interesten wordt bevonden seer heilsaem ende indyen tselve int voors. Overquartier in train was geweest tzedert 60 jaeren, soude sulcx veele hebben geprofijteert, weshalve onder correctie dienen te worden gesonden scherpe ordres ten fine van stricte observantie desselve; item om eene behoorlicke ende rechtveerdige matricule te formeeren ende ten derde om bedocht te wesen op middelen waarmede het Overquartier int generael ende de steden ende gemeentens int particulier soude connen worden ontlast van de capitaelen, waarmede die voor desen sijn beswaert.⁶⁸

98. Den onders. heeft oock anno 1696 bezorgt een reglement ten fine van reparatie der wegen, bruggen, waterleyen, graeven, stegen etc. tot bevoordering van commercie ende van de particulieren selver voort geheele Overquartier, wie oock een ander voor de reparatie der straeten in dese stadt Ruremonde, waervan d’ observantie in den eersten wel is begonst, maer tzedert de reductie en heeft den onders. daarvan geen effect connen becomen om diverse oorsaken, ende merckelick, dat bijnaer tegen alle poursuiten worden versocht surcheantie op onwaere ende disrespectueuse voorgeefsels ende op costen van steden ende gemeentens ende als de regeerders privato nomine, volgens praescriptum der placcaerten worden gecondemneert in de costen ende amenden, weeten sij deselve wederomme te brengen ten laste der gemeentens, mit hunne vacatiën ende andersints, waerover dient te worden versien.⁶⁹

Hyerbij souden connen worden gevoeght veele andere placcaerten, ordonnantiën ende reglementen, maer mits de tegenwoordige indispositie van den onders. niet en heeft toegelaeten in dese te doen hetghene hij wel hadde gewenscht ende andersints gedaen soude hebben in cas hij niet was geïncommodeert, soo vertrouwt hij provisionelick hiermede voldaan te hebben, onder oblatie van bij volle reconvalescentie dese naerder ten genoegen van Haere Hoog Mogenden te zullen herzien, amplieeren ende corrigeeren, submitterende ondertusschen alles aen derselver hoogh voorsienigh betergoetvinden.

Actum Ruremonde den 27. julii 1706.

G. Pallant.

(Het handschrift is dat van een der klerken van de Soevereine Raad.

De memorie was eigenhandig ondertekend door momber Gerard Pallant.)

⁶⁸ GPB, IV, 1198; het plakkaat is in het Overkwartier gepubliceerd krachtens resolutie van de Raad van State van 29 april 1705.

⁶⁹ Reglement op het maken der wegen RAL, HvG, P 3, fol. 238r-239v; Reglement Roermond, Ms K, III, 140.

INHOUD

1. INLEIDING

- § 1 Opdracht tot het schrijven van de memorie
- § 2-6 Noodzaak de momber te beschermen tegen de publieke opinie
- § 7-12 Indeling der memorie
- § 13 Doel van de memorie

2. DE LANDSREGERING IN HET ALGEMEEN

A. Politie en justitie

a. Vóór 1580

- § 1-10 Achtergronden van het hertogdom Gelre als dualistische standensstaat
- § 11-15 Bestuursinrichting sedert 1543
- § 16-24 Inrichting en bevoegdheid van de kanselarij te Arnhem; taakverdeling tussen de raadsheren onderling
- § 25-27 Functie van de momber bij het hof te Arnhem
- § 28-29 Positie van het hertogdom Gelre ten opzichte van het Heilig Roomse Rijk vóór en na 1548

b. De periode 1580-1702

- § 30 De splitsing van het hertogdom Gelre in 1580
- § 31-38 De territoriale circumscriptie van het Overkwartier als gewest van de Zuidelijke Nederlanden: steden, ampten, mediate en vrije heerlijkheden
- § 39-41 Oprichting van de Soevereine Raad van Roermond; bevoegdheden privileges in 1580
- § 42-44 Kanselarij-instructie van 1609
- § 45 Eeuwig Edict van 1611
- § 46-50 Reglement van revisie, 1612, 1613
- § 51 Reglement van advocaten en procureurs, 1614
- § 52 Heraldisch reglement, 1616
- § 53-54 Gelrische Landt und Stadtrecht, 1619
- § 55 Reglement betreffende de collatie en de bediening van publieke ambten, 1626
- § 56-60 Rechtspleging terzake van in- en uitgaande rechten
- § 61-62 Algemene justitiële bevoegdheid van de Soevereine Raad, met uitzondering van de militaire en geestelijke jurisdictie
- § 63-67 Emolumenten van stadhouder, kanselier en raden; verdeling der sportulen
- § 68-72 Gewijzigd stelsel ter verdeling van de sportulen en de nadelige effecten daarvan op de administratie der justitie, 1678
- § 73-75 Pogingen tot redres: Reglementen op de stijl van procederen van 1679 en 1683, het reglement van grote revisie van 1679

B. Economie

a. Vóór 1580

- § 76-79 Achtergronden van de financiële bevoegdheden van de Staten van het hertogdom Gelre; vrijwillig karakter van de bede
- § 80-89 Uitschrijving van de bede van 1547; kwestie van de adellijke vrijheid; opgevolgde ontwikkelingen tot 1580

b. De periode 1580-1702

- § 90 Continuering van de economische bevoegdheden van de Staten van het Overkwartier

- § 91-98 Verdere ontwikkelingen ten aanzien van bede en adellijke vrijheid
- § 99 Reglementering van de bevoegdheden van de Staten van het Overkwartier zijdens de centrale regering; het reglement van 1682

C. Ontwikkelingen ten aanzien van het algemene landsbestuur sedert 1702

- § 101-108 Bestuur in de Pruisische zone
- § 109-128 Bestuur in de Staatse zone: klachten over het functioneren van het hof; belemmering van het Officie-fiscaal; aanbevelingen tot redres; gevolgen van het niet-functioneren van de Staten van het Overkwartier voor het beheer van de publieke financiën

3. DE BEVOEGDHEDEN DER LOCALE BESTUREN IN HET OVERKWARTIER

A. Politie en justitie

- § 1-3 Bestuurlijk onderscheid tussen 'politie en justitie' enerzijds en 'economie' anderzijds
- § 4-9 Algemene beschouwing over de aard van de rechterlijke bevoegdheden van subalterne besturen; onderscheid tussen imperium en cognitio causae; onderscheid tussen 'officieren' en schepenen
- § 10-14 Uiteenzetting over de bevoegdheden van de rechterlijke officieren in het Overkwartier
- § 15-28 Idem in de verpande jurisdicties, alsmede in de vrije heerlijkheden
- § 43 Oordeel over de kwaliteit der rechterlijke officieren in het Overkwartier
- § 29-44 Uiteenzetting over de bevoegdheden der schepenen; de annaliteit en de perpetuïteit van schepenbenoemingen en de voor- en nadelen daarvan voor de rechtsbedeling; schepencoöptatie te Erkelenz
- § 45-49 Omvang der schepenbanken der steden en ten plattelande; wijze van benoeming van de diverse functionarissen aan deze banken verbonden

B. Economie

- § 50-51 Samenstelling van het economisch bestuur in de steden en dorpen
- § 52-56 De bevoegdheden van het economisch bestuur
- § 57-65 Misstanden ten aanzien van de uitschrijving en inning der publieke lasten, alsmede enkele reglementen die daarop betrekking hebben

C. Ontwikkeling van het lokale bestuur in het Overkwartier sedert 1702

a. Politie en justitie

- § 67-71 De momber constateert dat de stad Roermond zich in steeds toenemende mate onttrekt aan het toezicht dat de Soevereine Raad op de rechtspraak uitoefent. Hij doet voorstellen tot redres
- § 72-77 De momber constateert dat de magistraten van Roermond en Venlo steeds meer inbreuk maken op de bevoegdheden van de schouten aldaar
- § 78-83 Hij stelt maatregelen voor om in deze misstand te voorzien
- § 84-88 De momber pleit er voor, dat aan de stad Roermond het recht van duitenslag zal worden terug gegeven
- § 84-88 De momber is van mening dat de chijs die de stad Roermond verschuldigd is vanwege het recht van poortstuivers in geen verhouding staat tot de opbrengst van deze accijns
- § 93-95 De momber acht het wenselijk het aantal deputaties en processen op stads-kosten te beperken

b. Economie

- § 96-97 De momber is van mening dat door middel van het reglement van 31 oktober 1695 voor een groot deel een einde gemaakt is aan misstanden op het gebied van de openbare financiën
- § 98 Hij dringt aan op goed onderhoud van de wegen

Gebruikte afkortingen

ARA	Algemeen Rijksarchief
ASO	Archief Staten Overkwartier
CB	Consultboek
GGP	Groot Gelders Plakkaatboek
GPB	Groot Plakkaatboek
HvG	Hof van Gelre (te Roermond)
KDB	Koninklijk Depêchenboek
Ms K	Manuscript Kroonenbroeck
P	Plakaatregister
PB	Plakkaatboek van Brabant
PSHAL	Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg
PV	Plakkaatboek van Vlaanderen
RAL	Rijksarchief in Limburg
ROPBa	Recueil des Ordonnances des Pays-Bas autrichiens
ROPBa&i	idem, règne d'Albert et Isabelle
RSG	Resoluties Staten-Generaal
RSO	Reglementen Staten Overkwartier (in: PSHAL 114 (1978) 141-223)
RvS	Raad van State
SG	Staten-Generaal